КОНТРОЛЬНЫЙ ЭКЗЕМПЛЯР

ЦХЬОАЛАГIЧА МАЙНА—КЪАХЬЕГАМА СОВГIАТАШ!

Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

Шинарди, 30 апрель № 52 (4532) Мах 2 кап.

СЕРДАЛО («Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома, Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхехьарча Советан Министрий Советан орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУВЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР ХАЛКЪА ТIАХЬОЖАМА КОМИТЕТЕ

ТОАБЕ БУВЗАМА БОЛХ

ДIадахача шерен укх шера шин беттен бувзама Нохч-ГIалгIай производственно-технически управлене 597 письмо, жалоба, заявлени кхаьчай. Цар тIа къахьегамхоша дуьц телеграммаш, корреспонденцеш, копайоазон издаыеш бувзама служба органаша во хьакхочийт, заказной письмош, переводаш, бандеролеш доадеш, хаинахьа переводаши пенсеш хьа ца луш, посылкаш а цар чура хIамаш а лечкъоеш моттигаш а, телефонни телеграфнии бувзамо во болх бу, кхьолла кхоачамбоацараш да, яхаш. Управлене лелара леладу къахьегамхоша шоай письмош тIем жалобаш тIем дуьцар тахкара гIулакх. Цар анализ йича хьахинкачох пайда ацац почта отделенешкех службашкех дола кхоачамбоацараш дIадахара. Дукха йола жалобаши заявленеши цар тIа дуьцачунга хьажа а жоп дала а дезача моттигаша 5—6 ди даьлча мара дIахьачийтац. Цу тайпара, телхаю жалобашкех заявленешкех хьажара хахаш. Масала, бувзама управлене 13 процент, союзпечате 22 процент, телеграфни бувзаме 10 процент жалобаш ишта къоастаяра ханаш йодаеш къоастайр.

Хоменкос шийн жалоба тIа йоах, дIадахача шера 22 августе ше аннапочтаца Владивостоке бахьийта сомаш. Лыткинас шийн посылка чура цхьайола хIамаш дIаьхай аьнна 1967 шера 17 июле еннача жалоба жоп делар 5 бутт баьлча. Телефонистка Газалова шийна ведел доаца гIулакх дир аьнна Бокова еннача жалобана 33 ди даьлча мара жоп даланзар. Ишта моттигаш вIоаша дукх.

Цкъаза г. Грозне почтово-телеграфни станце болхлоша ца йоагIача дIакхухьийт корреспонденцеш. Тохкам баьча дийнахьа Старопромысловски района 4 почтови отделене ишта харцахьа дIадахийта 111 письмо корадир. Масала, ялата продуктой управленега даьнийта деаш хинна письмо Респотребсоюзе дахьийтадар. Цига 4 ди а даьккха. хьадийлла а долаш хьакхаьчар из адресатага. Нурски района Ленина цIерагIча колхоза рабочкомага дахьийтадар Бисловодске вахапутевка чуйоалла письмо. Цига малав ца хоьча сагага дIадеипад из. Ишта сийна дIаьнинай путевка. Цу тайпара бувзама балхлоша харцахьа беча балхо вIIазкхувл къахьегамхой.

Шемхашттара кхоачамбоацараш да гражданаш хьатIаацача а. Грозне почтово-телеграфни станце гражданаша багагIа деча лоткъамий учет лелаац. Бувзама службай кулгалхоша гражданаш тIаэнара сахьаташ телхаду, сарахьа а цах балха боцача хана а гражданаш тIаацара сахьаташ вIашIехьдаьхадаш.

Бувзама службай предприятешбалха тIехь уж кхоачамбоацараш хьахиннад бувзама Нохч-ГIалгIай производственно-технически управлене кулгалхоша (управлене кулгалхо И. М. Мельниченко) доагIаш дола доал ца дар балхаш хоавш, управлене аппарата белхлошкара доагIар хьа ца дехарах.

Бувзама производственно-технически управлене халкъа тIахьожама группо кхоачамболлаш тIахьожам доаттабац къахьегамхой письмойи заявленейи терко ярах а гражданаш тIанийбарах а лаьца, йола партен правительстван указанеш кхоачаш ишта ю хьажара.

Бувзама Нохч-ГIалгIай производственно-технически управлене начальник И. М. Мельниченко дехарийла ва лоацпача хана чуьх уж лаихе безгалдаьха кхоачамбоацараш управленера а цул моттигерча организацешкара а дIадаха, бувзама балха бокъонаш телхача белхлошта боагIаш бола бехк бе, хIаьта управлене халкъа тIахьожама группа дехкарийла а бувзама балхлошта партен правительстван бувзама балха хьакхехьара указаш йиза кхоачашъярга хьажа.

ЛЕНИНСКИ ВАСКЕТАШТА ТЕШАМЕ БА

Нохч-ГIалгIайчоь коммунистий, беррига къахьегамхой теркама юкъпоттиге латт КПСС Центральни Комитета апрельски (1968 ш.) Пленума итогаш.

Кхотабенна, цхьа барт болаш долча хьалашка, корта бола къамаьлаш деш чакхъяьлар 26 апреле Урус-Мартана района «Горец» яхача совхозе хинна Пленума итогашта хетаяь партийни собрани. Цига доклад йир КПСС Нохч-ГIалгIай обкома бюро члена, республика Министрий Совета председатела хьалхарча заместитела А. М. Слюсарева.

КПСС обкома члена, парте обкома промышленно-транспортни отдела заведующе Н. Я. Правенько доклад яьчул тIехьагIа ЦБ Пленума итогаш йийцар Гудермесски локомотивни депо коммунисташа.

Грозненски района № 1 йолча шурий совхозерча партийни собране дагийгIар КПСС обкома члена, парте обкома юрта боахама отдела заведующе Ф. И. Юрченкос яьча доклада.

«Грозхимнефтестрой» треста партийни собране дакъа лаьцараштa хьалхашка доклад йир КПСС обкома члена, парте обкома гIишлошъяра отдела заведующе Р. А.-Г. Гойгова.

Наьсарен района «40 лет Октября» яхача совхозе ЦК апрельски Пленума итогашта хетаяь хиннача партийни собране йийцар парте обкома члена, вай республика юрта боахама министра Г. И. Илюхина доклад.

ВIашагIтеха яьча «Победа» яхача, Шеча Эскара цIерагIча, сунженски колхозий, маслозавода, консервни завода, откормочни совхоза, районий юкъерча «Сельхозтехника» объединене, хий дехкара системай управлене собране дагийгIар ЦК Пленума итогий хьакъехьа КПСС обкома члена, парте Сунженски райкома хьалхарча секретара В. В. Варлашкина яьча доклада.

Собранешка дакъа лоацаш хиннараша массава раьза а волаш, еррига а йиза а къоабалйир КПСС ЦБ апрельски Пленума балха итогаши решенеши. Массава раьза а волаш тIаийцача резолюцеш тIа йоах, республика коммунисташ, беррига къахьегамхой ххы а айхагIа кхотадургба КПСС ленински Центральни Комитета гонахьа, ххы а чIоагIагIа къовсам лоаттабергба вай коммунизм хьалъяра дехкараш кхоачашдар духьа, В. И. Ленина сийлахь-доккхий васкеташ кхоачашдар духьа.

БАЛХАШ СИХДАЬД

Хоьш мадарра, кхашкара балхаш дикал лаьха йолаш лоашача хален чаьхдахора бокхкача лоарIаме за юртбоахама техника лертIа кийчъяь хилар. Из механизаторех тийша да.

Ишта оттадаьд из гIулакх ухэ боахаме?

Хьалха дIамхача шерий опыте хьахьекхад ялат чуийлеча техникана, из ха хьатIоттарга ца а хьежаш. IаI дена мукъача давах пайда а оаш, ремонт йича нийсагIа долга. Ишта дIадоладир оаха оз гIулакх укх шера. Тха доалахьа еррига а йийтта «СК-4» яха комбайн а. Царех наьвара яц капитальни ремонт е езаш, вожаш технически гIулакх де лезаш а.

Белгалле деза капитальни ремонт е езаш хиннача ялх комбайнах тIехьараяр хIана тоаеш йолга. Тахан кхоана вокхарна кийсон линейка тIа оттаргъя из а.

Массеха дош арезa аз тхоай опытах. Тракторашта а комбайнашта а ремонт яра эшаш йола оатхалаш ца хиларах ремонтни балхаш тIехьалуваш тха. Нагахьа санна цIена деталь йоацаш хилча кердаираш вахош хьаю е къьнаяраш тоаю. Цхьаькха а ва: нагахьа санна, «Сельхозтехника» объединенера эшаш йола оатхал ца еча, тхоашта эшначa тайпара тоаю оаха из. Масала, дукха ха йоацаш МТЗ-52 яхача трактора двигатель кхаьчар тхуга, хIаьта тхона эшаш хинар МТЗ-50 трактора двигатель яр. Из болх бе тIалиллар оаха шийн гIулакх дика доевзаш волча слесаре вон. Ладаева. Дукха ха ца йоалаш де цел дезар ал д хаь двигатель трактора дIатIаоттайир цо.

Цул совгIа, дукха моттигаш нийсу аккумуляторах из тоьаш. Из нисъярле а сихха дIаьхккхар механизаторашка. Аккумуляторашта могта пусковой двигателаш уттае даьлар тха.

Белгал ца бича балац шоайла социалистически яхье а баьнна къахьегама толамаш довхараш. Царех ба, хIаравар синцшa специальность а болаш бола Д. Такаев, С-А. Дельмаев, Ш. Дашаев. ВIалла а ха ца къовсам, халонех ца къахкаш бу цар шоай болх. Из бахьан долаш хIаране сменин заданеш 110 е совгIа процент кхоачаш ца еш да хIа а доалл.

Ала хIача доацаш дика вIашIехьбаьхккхаб болх хIара отделене, бригаде. Кхашкарча балханта механизаторашa дика кийчо ярaл совгIа, боккхача лоарIаме да, хIара отделенерча техникана, хIанз кхашкара балхаш сихденнача хана, лертIа гIулакх лоаттадар а.

ХIара отделене дIа-юха лела автомастерскойи а. Механикий доалахьа я уж. Сенна аьттув болаш да из гIулакх? Тракторно-полеводчески бригадана гаьна кхашка болх беш йола техника лоадамбоана кхоачамбоацараш нийсделе сецаш моттигаш нийсу. Из гIулакх нийсдеча, механизаторий за вехьа ца йоапра боккхача лоарIаме да оашача хана царна уллув «летучка» хилар. Цига дIалоаккх кхоачамбоанар.

Дика бу шоай болх механикаша Наурбиев Шамсуддина, Цаев Iадрашита. Массашa-а-ура ун-шоаш эшача.

Цхьаькха а ца боккхача лоарIаме. Укх шера дIадоладаьд оаха мехмастерскойшка дерригача шера болх бербола гIулакх. Цу гIулакхо йиш хулийт тайп-тайпара техника тоае еза за хьатIаттача болх сов дукха хиларах цо лертIа бе.

И. ИСМАИЛОВ, Урус-Мартана района «Гехинский» совхоза керттера инженер.

Сурта тIа: товеш латтача тIехьарча комбайна юхе мехмастерской заведующи И Бексеви (аьрдехьа) токарь И. Багашеви.

И. Панова сурт.

РЕСПУБЛИКА КХАШКА

Укх шера дукхагIа ялат даккхара кхийоза юртбоахама культураш кхеараш доккхийн бехктокхамен векхараш латт юртбоахама къахьегамхошта хьалхашка. 1968 шера хоалаш боллаш гIа баккха беза пятилетка задани кхоачашъяра.

БIаьстан кхашкара балхаш дикахьен дикен кхоачашдара лоархIамера гIулакх хилар кхетадеш дукхагIолча колхозашкен совхозашкен толамча чакхдаьккхад хьалхара культураш дIаер. Дикача агротехнически хана дIадийнад ха бола ялташ, ялта-бобови культураш Ачхой-Мартана, МалгIабика, Шаьла, Наьсарен районий боахамаша. Ишта дикача хана лаьттах делладa керттерча технически культура — шекара свекла ф.

Дика а хетам белгалдаьккха деза республика дукхагIа йолча колхозашен совхозашен баьцадаараши коартоли дIадахача шерарчул сихагIа дIайийна хилар. Ерригача республике хIаде дезача лаьттана кхаь даькъах шинне тIа баьцадараш дIалийна даьнад хIанале. Баьцадаараш хIанале дIалийна баьнинб Ачхой-Мартана района совхозашка. Баьцадаараш дIалийна бовза гаеза ба Гудермеса. Сунженски, Урус-Мартана районашкара баьцадараш кхедераш.

Дика чакхдаьккхад коартолаш дIаер Сунженски района колхозашка, план 22 апрель тIаккхоачаш кхоачашъяьй.

Коартолаш дIаяача Наьсарен районе дика тIолаш даьлад «Экажевский» совхоза Сурхотиарча отделене.

Дика Iалгаръ яьхий укх шера гурахьа йийна культураш. Республика колхозашен совхозашен 83 эзар совгIа гектара тIаьча гурахье йийначa культураштa минеральни удобренеша подкормка яьй укх бIаьсте. Цул совгIа 50 эзар гектара совгIа гурахьа подкормка яьй. Гурахьа йийнача культурай хьалашка хьежача ялат чIоагIа хьунъкъаетхилар гуш да.

ХIанз кхаш лелалерий балхаш сихденна ха я — массанахьа цхьатерро дIалоаш я бIаьстан ювчарех керттера культура — хьажкIа.

ХьажкIа даоча лакхара хьоккхаш гойт Ачхой-Мартана района «Самашкинский» яхача совхоза хьажкIаш кхееча механизатора И. Хачароев Ахьмада, Шаьла района XX парсъезда цIерагIча колхоза механизатора Ломалиев Iаьлас, Урус-Мартана района «Красноармейский» яхача совхоза хьажкIаш лелаеча Межидов Нанас, кхыбараша.

Дика кийчдаьча лаьтта юв цар хьажкIа. Фуна цхьана лаьтта юкийт (дийга шиъ-кхоъ сантиметр кIоаргагIа е метара) гранулированни суперфосфат. хIара гектара 25 килограмм кхоачийтаош. Шин эагIерахьа обработка е йиш хургйолаш квадратно-гнездови хьисапе хIаьв хьажкIа.

Хана хете а балха оасарле лаккхагIа хургйолаш техникахь пайда ацара массанахьа йиза йоакхо ца, массайолча колхозашкен совхозашкен йоагIача тайпара кхоачашъяш ялат дIадера агротехнически мероприятеш.

ХьажкIа дIаюош дукха лела за йсаю «Ермоловский» совхозе, Гудермесски района «Дружба» яхача совхозе, кхычахьа. Цул совгIа болх нийса вIашIехь ца баккхарал совгIа, техника болх ца беш латтарца, пох бина пайда ца оацарца лира къонсам лоаттабац, златта дика кийчдац, ф у ю дIалув.

Ер бIаьстн лаьттан культура лакхъяра хоалаш боллаш къонсам лоаттабора ха хила еш. Агротехника еррига бокъонаш кхоачашъяро, лаьттана дика обработка яро, ялат дIалера керрига балхаш нийса чакхдахаро республика ялаташ кхедерий тера хулийтаргья 500 эзар тонн ялат даккхара тIайна керттера декхар толамца кхоачашде. Цох тийна за юртбоахама производства керрига доакъош дегIадоаладар.

Укх деношка легаш айленна къахьегам ба республика юртбоахама къахьегамхой. Нохч-ГIалгIай республика кхаш лелалераша лаьрхIал пятилетка кхоалагIча шера тIаийна лакхара декхараш тоаламца кхоачашде.

М. БРИДЮВСКИЙ, юртбоахама министерства керттера агроном.

Итт шу хьалхагIа, 1958 шера 1-ча Мае эгтара хьалха ала ийкхар череповецки мартенаш тIа. Цу юкъа дукха хIамаш карагIдаьнад Северни Магнитка болат доаладераштa. Цар планал совгIа бIаьш эзараш тоннаш тIех дикача болата енай мекка, юкъе а кхихьад кара а дерзадаьл метала даим дукхагIа арахецен цун дикал тоаен йиш хилийта дола дукха технически кердадараш.

Шоай итт шу дузаш укх шера баь бетта программа совнагIа 14 эзар тонн болат лоаладе дош дешад мартеновщаша.

Сурта тIа: Череповецки металлургически завода мартеновски цехе.

О. Пороховникова сурт. ТАСС фотохроника.

БОККХА ТОЛАМ

Шелковской района «Путь к коммунизму» яхача колхоза виноградни кхагIча жа Iуна Канаков Андрея Iулааьрча 735 жийна тIехьа эзар вел совгIа Iаьхар дел. Юкъера лаьрхIача хIара бIаь жево 137 Iаьхар баьб. Цу хеза жа лелалераш болча районе укх шера этара лаккхагIа бола хьоккхам ба из. Укх денoшка района сийлен Доска тIа яьккхаб цов. Канакова жа Iуй бригада.

ХIара бIаь устагIаша шиъ IаьхаркIезагIа мара бен цу боахамерча вокхагIча жа Iуна В. Казбаева бригаде.

Царга гIортташ толам баьккхаб Ибаков Абдулас кулгалдеча жа Iуй бригадо а.

Боахама керрига жа хIанз лахка хьинад. Цакха цу тайпара дика дийбалаш колхозe жа. Шоай толамаш дезача цIейна хетаваьла жа лелалераша.

С. СУЛТАНГИРЕЕВ.

КОТБАЬННАРАШТА ЮКЪЕ—«СТАРОГРОЗНЕФТЬ»

СССР мехкдаьтта даккхаро промышленноста Министерства коллеги а мехкдаьттан химически промышленноста белхлой профсоюза ЦК президиума а 26 апреле йийцар укх шера хьалхарча квартале лелаьча Ерригсоюзни социалистически яхье итогаш. СССР Министрий Советан ВЦСПС-ан карара хаьре тоаж Цle байракхаш хьонаьй бахкI предприятий коллективашта. Уж — «Первомайнефть», «Альметьевнефть», «Старогрознефть», «Ленинонефть» (Туркмени) мехкдаьтта промыслаши управленеш, «Куйбышевнефть» объединени, «Азморнефтеразведка» треста № 2 йола бурув детта контора, «Туймазабурнефть» треста № 4 йола бурув детта контора, «Краснодарнефтегеофизика» трест.

22 предприятий коллективаша Министерствай профсоюза ЦК-ан карара карe тела цIе байракхаш эцарга, Царна юкъе «Тюменьнефтегаз» объединени, Ухтински комбинат, «Арланнефть», Ногайосели (Дагестан) мехкдаьтта промыслови управленеш, кхыдараш.

БУРУВ ДЕТТАРАША—ДЕЗАЧА ЦIЕЙНА

Майски къахьегама вахте этта болх беш ба тха треста чуйоагIача еррига бурувдеттача конторай, разведкай бурувдеттараш. Царна юкъе лелача социалистически яхье вIашIехьдоалийт дикa къахьегама толамаш даха.

Дика къахьег укх шера вышкаш вIашагIъехкача контора коллектива монтажникаша, сетевой графиках вIашагIъехк вышкаш, цу керрдача системай болх ба болабеннарчух тIехьагIа дикка сихагIа вышкаш вIашагIъехка вIашIехьдоал монтажникий. Графикал дукха хьалхагIа хьаьнаьй Iаьлий-Юртара №133-гIа, Брагунора №№ 46, 47, 54-гIа вышкаш, графикал хьалха хьаьбеш латт Гудермесера № 182-гIа, №№ 68, 78-гIа Эльдарово-Орлиная яхача майна тIара вышкаш. Белгала деза конторас Iалаьмите халача хьаламна болх бега, геттара во я материально-технически снабженин, тоьаш яц хьуна материалаш, цемент, бульдозераш, тракторaш, дуле а, план тIехкхоачашъю коллектив.

Дика толамаш даьхха 1 мая накъаболхаш бурувдеттараша а, цар тIехкхоачашъяьй кхаь беттен 23 денни бурув техара план. Къаьстта дика къахьег майски вахте оттача кIоарга бурувдеттача Терски контора я-н. Тамазова, Бучиева, Тараканова кулгалдеча бригадаш. Эльдарово-Орлиная яхача нефтеразведка коллектива 1 Майски, делача яхье хьалха латт я.я. Малецкий, Афанасьев керттa латта бурувдеттарий бригадаш.

Апрель бетта хIанзале планал совгIа 264 метр бурув техад треста бурувдеттараша, 1 Май тIаалачалехьа яхь а лакхагIа хургья из цифра.

Д. ГАБАЕВ, «Грознефтеразведка» треста [illegible]

Дика толамаш

1 Май тIаахоачаш Грозне эксплуатаце дIаелнай шоллагIа трамвайни наькъаш дакха «Южная» яхача остановкагара Кирова яхача остановкага кхаччалца бола участок. ХIанз «Минутка» яхача остановкера Грозненски «фордага» кхаччалца дола трамвайни наькъаш шолла даьха да.

Укхаза шоллагIа трамвайни наькъаш дохкаш ба пов. Пуков начальник вола наькъаш-тIаьн дехкача управлене болхлой, эггара белхтокхаме дола балхаш чакхдаьхар И. Дзейтова кулгалдеча бригада болхлоша. Къаьстта цIи яьккха еза дика къахьийтача А. Алиханова, У. Хакимова, А. Мусинова. Уж наькъаш хьаллеш лоархIаме дакъа лаьцал сварщика А. Прошайло, бульдозериста Д. Бесаева, моториста Б. Жукова.

ШоллагIа наькъаш даккхара балхаш дIахо деш ба управлене болхлой. хIанз Грозненски «фордагара» Черноречье поселке трамвайни наькъаш кхоачалуча кхаччалца шоллагIа наькъаш доха цар.

А. [illegible], Грозненски трамвайни управлене ПТО начальник.

ДИКАГIЙОЛА УСТАНОВКА

Дика къахьег апрель бетта В. И. Ленина цIерагIча Грозненски мехкдаьтта чакхдоахача завода технологаша, цахаддаш белаш сийрда мехкдаьтта продукташ арахецара план кхоачашъю цар. Установкай коллективашта юкъе лелача майски социалистически яхье къаьстта лакха толамаш даьхад Шарый Владимир Николаевича кулгалдеча 10-ча установка технологаша. Беттал арахецара баь бетта план 21 апреле, хIаьта сийрда мехкдаьтта продукташ арахецара во план 20 апреле кхоачашъяьй цар. Къаьстта дика къахьег укх установка технологаша Макарова, Лосева, кхыбараша.

Л. ФОМЕНКО, тха штата йоаца корреспондент.

ДИКЕИ СИХЕИ ХЬАЛДУ ГIИРСАШ

Соахка социалистически яхье кхаь кварталe лакха толамаш дахарах вIачаш совгIаеш шоллагIа моттиге. ЦхьолагIча квартале карара кара тела Цle байракха, хьалхаре дахан премии елаю Грозненски № 2 йолча гIишлой материалий комбината коллектива.

Дика къахьегI цар укх шера а. ЦхьоалагIча квартала валовни товарни продукци арахецара план 15 марте кхоачаш а ю планал совгIа 335 эзар сома мехьа продукци арахийцай. Квартала планал совгIа 954 эзар кирпишк арахийцай, хIаьта битумни кахьат арахецара план 7-ча марте кхоачаш а ю планал совгIа 1147 тонн кахьат хьадаьд. Къахьегама оасарле 111,5 процентага дIакхоачаьй.

1968 шера денз комбината бакха юкъе керттера показатель а хинна дIаяттай товарни валовни продукцена реализаци яри, цох хьахула чуйдир.

Хьалхарча квартале комбината ецнача продукцена реализаци яра план, къаьстта март бетта план, йоккха яр. Кулгалхоша, бытовой служба болхлоша, бухгалтере яха тIабахийта къахьийтар продукцена реализаци яр, дукхача шерашка денз этта цоралеш йохаяра.

Продукцена реализаци яра план ишта кхоачашгъю хьожаш тIахьожам оттабаро теро хилийтар шийн ханнахьа из кхоачашъергйола мероприятеш чакхъяха.

Ишта комбината продукци йоххара цхьоалагIча квартала план кхоачашйир. Из бахьан долаш 40 эзар сома тIехкхоачашйир майза бара план а.

Теркам тIабахийта къахьег болхлоша арахецача продукце дикал лакха хилийтара а.

Комбинато кирпишкa лаьрхIа хьайбу лоабат хьаьне ба, цухуьа хала да цох хьеш йола кирпишк йоккъеш ятте. Геттара во хул № 4 йолча цехе цу доабатах хьеш шелеви керамически блокаш а.

Дукха балхаш хьы цу коллектива цу блокай дикал лакхъяра. ЛаьрхIа вIашагIъехка шоай бригада а ейташ. Блокаш хьоертйола технологи а оттаеш цу гIулакх, ноякъостал даьз комбината гIишлой материалий IилматIехкама институтa къахьегамхоша. Дика толамаш даха вIашIехьдаьхар цу дакъе комбината инженерно-технически болхлой ВНИИСТРОМ-а бригадаца цхьаьна. ХIанз блокий дикал белгал лакх а аьнна арахецар лакхерча маркаех йола блокаш 15—20 процент лакхъенний.

Ишта лакхъенний укхаза технико-экономически показатель а. Пишкий хавша 1 кубически метра тIара арайоаккха кийча материал оттаьча планал дукхагIа хинвай хIана гергачи пишкашка 4,3 процентa, туннельни пишкашка 1,5 проценти.

Производственни мощностех пайда ацара коэффициент 0,9 процентагара 0,93 процентага кхоачаш лакхъеннай.

Цхе шера план хаьал хьаьха кхоачашъяра Ерригсоюзни социалистически яхье а цьина шоай зенхараш кхоачашду коллектива. Комбината болхлоша кхаь бетта дакха толамаш белгалдаьхар, царна Ерригсоюзни социалистически яхье классни моттиг хьожаира РСФСР промстройматериалий Министерствага цар даьха толамаш дIа а доьхьийташ.

Цар ишта дика хьокханаш даьха теро хилар болхлошен, инженерно-технически болхлошен, гIулакхерча нахен хьинаре къахьегарах. Царна юкъе знакагIбарех ба «РСФСР социалистически яхьа отличник» яха значок хьожаяь № 1 йолча цеха обогужение нелаачик М. Дубина, № 4 йолча цехера обжигальщик С. Вихоев, № 3 йолча цеха заливальщик А. Мальсев, № 2 йолча цеха садчица В. Шульга. Цул совгIа цу социалистически яхье хьинаре къахьегарна белгалдаьннача 9 сага промстройматериалий управлене Сийлен грамоташ еннай, 14 сага баркал аьннад, 20 сага сурт хоокхане Доска тIа хьалтоха кийчдаьд, кхы дукхача болхлошта комбината цIерагIа Сийлен грамоташ еннай, баркалаш кхайкадаьд.

Къахьегама дика совгIат кийчдеш накъаевай комбината коллектив 1-ча Майна. Товарни продукци арахецара баь бетта план хаьал итт ди хьалха кхоачацъяьй цар. Ер бутт боалехьа чай бетта четах арахецаргья 350 эзар сома мехьа продукци а.

Г. ПЕРЕПЕЧЕНОВА, № 2 йолча гIишлой-материалий комбината керттера экономист.

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхеьарча Совета кхоалагIа сесси

БОАХАМИ КУЛЬТУРЕИ ДЕГIАККХУВЛАРА ДАЬКЪЕ СОВЕТИЙ ЛОАРХIАМ ЛАККХБЕ

Нохч-ГIалгIай АССР Лаккхеьарча Совета (диаллагIа гулъяьча) кхоалагIча сессе «Боахамех социально-культурни гIирсаш хьалдара даькъе республика къахьегамхой депутатий Советий лоархIам КПСС XXIII-ча съезда решенешка хьежжа лаккхбара хьакъехьа» доклад йир республика Министрий Совета председателя М. Г. Гайрбекова. Цо белгалдаьккхар, плановни, финансови, хьаттан дешаш къоастадара, моттигерча промышленноста, бахача наха цIагIа эша гIулакхаш деча, граждаяий бокъонаш лораеча кулгалдара даькъе Советаша инициатива дукхагIа гойтаргйолаш вай общества боахамех культурни вахара зерригача доакхъошка цар ба безача балха хьалха лаьттащ КПСС XXIII-ча съездо дIадехкка хилар.

Цхьан шерал кIезига дукхагIа ха хьалдагIа КПСС ЦК-ас соцам баьб «Къахьегамхой депутатий юртийи поселкайи Советий болх тоабора хьакъехьа», хIаьта дукха ха йоацаш СССР Лаккхеьарча Совета Президиуме Указ тIайнай «Къахьегамхой депутатий юртийи поселкайи Советий керттерча бокъонийн деккхаийн хьакъехьа». Цу документаша Советий Iаьдала лохерча органий ший дикка айду, боахами культуреи дегIаккхувлара деккхараш кхочашдара тIехьаьбу цар теркам. Iаьдала моттигерча органий полномочеш шоръяро чIоаггIа аьттув боахих социалистически демократи дегIайоахара.

Юртийи поселкайи Советашта беркъе ениьй колхозий, совхозий, моттигерча промышленноста предприятей перспективни шерен планашка хьежжа, уж дарпаш уттаеча хана чуIр тIедош хьалхара, бахача наха социально-культурни, кIагIа эша, торговли гIулакхаш дара, юрташи поселкаши тоадора даькъе предложенеш тела.

Вай республика моттигерча Советаш хоалаиболашагIа ле яьпцай кулгал. Къаьстта а бокхха болх такхбаьккхаб цар Сийлахь-боккха Октябрь бебара кийчо еча хана.

Докладчика белгалдоах Моттигерча Советаша а оцлу даькъа а доанаш республика даькъа производствени тоалаш 1967 шера промышленноста палони продукци плам 102,3 процент кхочашъяьй. Укх шера хьалхарча квартале продукцена реализаци яра боахама плам 101,5 процент кхочашъяьй.

КПСС ЦК мартовски (1965 ш.) Пленума решенешкара хьалхе а леваш, республика моттигерча Советаша дикка тоадаьд шоай гIулакхаш юртбоахама продукци дукхагIа яккхар дукхьа, хьаттанпарех хьайбашкарех йоаха продуктащ эцаро паччахьалкхен планаш хьанал хьалха кхоачашъяр дукхьа лоаттабеча къоастама потамкара къахьегамхой оарцагIбахара даькъе.

Сонжа районийн горадской Советий сессешка, исполкоми заседанешка дийцар юртбоахама производства дукха дешаш. Инициатива йолаш, шоай гIулакх дика довзаш болча депутатех латтача моттигерча советий юртбоахама комиссешка колхозийи совхозийн боахама вахара дикача оагIорахьара новкъостал деш хилар хьахьокхаш дола масалаш кIезига дац.

Юрта боахама къахьегамхоша соаца дика кхелаьд алаташ. Республика колхозашеи совхозашеи паччахьалкхенга дехкад планал 44 эзар тонн дукхагIен юбилейни декхарашка даьрхIа хинначул 19,5 эзар тонн дукхагIен ялат. Заданел совгIа паччахьалкхена дIаденнад 1300 тонн дуьхь, 5160 тонн шура, 3,7 миллион фуъ, 475 тонн тха.

ХIана ахархоша тIагIертта къовсам лоаттабу 500 эзар тонн ялат кхевар дукхьа. Боахамий кулгалхошта вIаьшара моттигерча Советаша йоакхо яьй бIаьстенах юкъе дув ялатан толаме дIалийна дахара. ТIадаьйнача гурахьа дийнача ялаташта дика гIулакх деага вIаштIехьалаккхара. Цар дукха хIана дьад сезонни бераш ясли, бераш бешанаш яхкара, кхашкарча станашка общественаш хIача кийчбелга вIаштIехьдаккхара.

Докладчика иштта белгалдоах Iаьдала моттигерча органий балха тIара кхоачашбоацараши теркал ца деш дисараш. Цо йоах, цхьайолча Советаша кхоачамболлаш тIахьожаш лоаттабац промышленноста предприятеша, колхозаша, совхозаша производственно-финансови планашка деккхараш кхоачашдара. Из бахьан долаш царех цхьаераша кхоачашбиц шоай планаш, къахьегама оасаре лаккхьара, продукци лаккхарта дIабола мах лохбара, цул дикаал лаккхьара лаланеш.

Бажа боаггIача тайпара баьржабац Iилман дараа тIа вIаштIехьбаьккха къахьегам, механизацеи автоматизацеи кIезига ю производственни процессашта, кхоачамболлаш къовсам лоаттабац керттерча фондех пайда дикагIа эцар дукхьа, материальни, къахьегама, ахчан ресурсаш кхоар дукхьа.

Юртий, поселкай, районий дукха Советаши цар исполнительни органаши боахама гIулакхашта хIана а майра юкъегIертац хьашеттел законаши артельни устави гIожагIча тайпара телхаеча хана а. Республика колхозашкеи совхозашкеи кIезигаяц моттигерча Советаша теркал ца еш йита йиш йоацаш йола, лаьтта, техника, общественни доаладье доал доалаш, хьурмат ца деш дезаш моттигаш.

Соахка 3 миллион сом совгIа дезаш хиннад юрта боахама министерства 11 совхоза. Цига ба Советашта депутаташтем шортта бе болх.

Лакха дисциплина бахьан долаш, къахьегамца, социалистически доалахьенца коммунистически гIулакхаш лелаергйолаш хIара балхлочо хьетам баллo дукха лоаттабеча къовсамо къаьстта моттиг дIалаца еза республика Советийи боахама органийи гIулакхашка. Из дIалех идеологически болх берригача наха къахьегамех общественни хьинар айдара деккхарашка айхха бувкам лелабе безаш хилар цIаьхха а белгалдаьккхача дукха ха йоацаш хиннача КПСС ЦК апрельски Пленумо а. Дуьца а лелай, Iаьдала моттигерча органий, хIара депутата лоархIам укказа мел бокха ба.

Нов. Гайрбекова дIаха дуьц къахьегамхой балха тIарен нIагIарех хьалаш тоадара хьакъехьа, цар теро лаккхъара хьакъехьа.

Цхьабакъда, бахача наха гIулакхаш деча предприятей балха тIа хIана а деррига дац вIаштIехьа. Къахьегамхошкара дукха жалобаш ух царна. Нах раьза бац цу учрежденей балха режим бахача наха аьттув болча тайпара вIаштIехьъяьккха ца хилавех. Дукха ха йоле эзаш кул заказаш дуча хана, деш дола гIулакхаш эсале да. Цхьайолча Советаша а йоктIача тайпара бокхе ца цIагIа эша гIулакхаш ду предприятеш ширгIдача позимевенашка дIатарьяра, цар дикагIа болх бара.

«Цхо дийнахьа болх беча кIирига боларча дувзаленийа город Грозне къахьегамхошта деш дола гIулакхаш тоалара де дезарий хьакъехьара» бош республика Министрий Совета кийчдечей дувпачеш хана белгалдаьккхар бахача наха культурно-бытовой гIулакхаш дара даькъе Грозненски горисполкома, города предприятей организацейи балха тIа цIенхашта кхоачамбоацараш хилар. Масала, автобусашеи трамвайшеи болх бо бар бахьан долаш болхлой гIулакхера наьх бьлха тIехьабусаш йола моттигаш дукхагIа хиннай.

Геттара эсала да юрташка бахача наха дIеш дола гIулакхаш. Республика юрташкарча нах бахача 430 пунктах наха цIагIа эша гIулакхаш ду предприятеш йолаш 240 мара яц.

КIезига я общественни банеш, парикмахерскеш, прачечнеш, кога гIирсашта ремонт ю, бархкъаш теги мастерскеш. Къаьстта доагIа из Назтеречни, Наьсарен, МалгIобика, Ножай-Юрта районашта.

Совхозий, колхозий, промышленни предприятей средствашта дукхагIа юкъеувна еза Советашеи цар исполкомашеи клубаш, библиотекаш, школаш, медицински пункташ, торговле, общественни кхачан, бахача наха коммунально-бытовой гIулакхаш ду предприятеш хьалъеча.

Докладчика белгалдаьккхар Советий балха керттерча декхарех цаI халкъа образованена, культурни уназдIене лоракхен учрежденешта кулгалдеяга хилар. Моттигерча Советаша дикка бокха болх бу школай, больницей, медицински пунктий, клубий болх тоабара, цар материальни база чIоагIъю.

Цхьабакъда, халкъа образованеи уназдIене лоракхен объекташ хьалъелга ца лел. Пишлошъеча организацей бехкагIа шерра-шера пайда ца эцаш дуе школаши больницаши хьалъяра хьахеца дукха ахча.

ДIаха докладчика белгалдоаккх Iаьдала моттигерча органий решенеш цхьацабочха боахама кулгалхоша цкъаза кхоачамъеш ца хилар. Цхьабакъда, хIара Совет йоадле цунга дIаеннача территоре тIа паччахьалкхен Iаьдала лакхера орган я. Шийна еннача бокъонашка хьежжа цо тIайца решенеш распоряженеш декхар а да кхоачамъе тIайоххаю ерригача организацешти кулгалхошта.

Нов. Гайрбекова йоах, боахами культуреи дегIаккхувлара даькъе Советий лоархIам лаккхбулургбац цар организаторски болх цIенхаштта тоа ца бича.

Укх тIеххьарча хана сессеш хийчъярен чакхъяхарех терко дукхагIа е хьинай Советаши цар исполкомаши, дешаш дуцача юкъе дикка дукхагIа даккъа лоац депутаташа. Советий сессешка дувпа каст-каста уттаду моттигерча промышленноста, юрта боахама, транспорта, коммунально-бытовой гIулакх дара, школай, уназдIене лоракхен культурни учрежденей производственни деша.

Масала, социалистически законноста массаарча комиссе инициативагIа Шелковской района Саракуйски юрта Совета дакъагIча сессе соадка ноябре дийнар «Красный пахарь» яхача колхоза № 2 йолча бригаде къахьегама дисциплина чIоагIъяра де дезарех дола деш.

Цу массаарча комиссе членаша хьалхагIе а техкадар колхозхоех болх бе ца тугар малар а хIана тIетаь а. Сесе кхайка тIа а бийха цIенхашта къамаьл хилар цаьна. Юрта Совета массаара комиссей лаьрхIа юкъе гIортар бахьан долаш хIана беррига а колхоза болх бен ба. Цу тайпара масалаш дукха доладе йиш яр.

Советий практикана юкъедена хьалхагIа тIаьйца хиниа решенеш а хIаьта иштта депутаташа тIайна критически замечанеши предложенеши а кхочашъяра хьакъехьа сессешка дами хоам белга.

Цхьабакъда, Советий ерригга исполкомаш ца организационно-массови балха. Къаьстта а сессеш хийчъярен чакхъяхарен а йоагIаш йола терко ец. Моттигаш хинай конституционни хана телхаеш а шолагIча дакъера мара доаца депаш цига дувца уттадеш а.

6194 депутат юкъе а долаш 1316 массаара комиссеи вIашагIъеллай моттигерча Советашта. Цу комиссех дукхачар хьинаре дакъа лоац горадашкеи юрташкеи боахамех культурно-бытовой дешаш къестадеча. Цаьнга цхьадаьш новкъостал да, цар гIулакхашта лостам тела, цар тела предложенеш шоай хайнаьха теркаль еза юртий, районий, городий Советий исполкомаша.

Докладчика белгалдоаккх Советаши цар исполнительни комитеташи деша къахьегамхой письмомешеи жалобашкареи болх тоабе гIертаьш хилар. Уж деш хьа-хадахьа дувп Советий исполкомий, республика Лаккхеьарча Совета Президиумеи Министрий Советеи заседанешка. Къахьегамхоша ду хоамаш дикагIа теркалде а цIаех де дезар хьалда чакхьаха а бьалха Советски боахамех организацей кулгалхой.

Къахьегамхой предложенеши жалобаши къаьст-къаьстача наьхе организацешеи лертIа теркальеш ца хилча раьза хилац уж. ХьагIеттадаьчча моттигашка къоастадалургйолаши къоастали дезаши долча дешашта централеши республиканскии органашка дахьа ца боалаш хула уж.

Нов. Гайрбекова депутаташ тIахьийзар горедаш, юрташ, поселкаш тоалара, чулеча цIенойн дакъе гIирсаш хьалдара гIулакх хьинаререн тIагIертта лелаяра. Шийн къамаьл чакхдоалаш цо хьахайкадир, республика къахьегамхой депутатий Советаша партийни организацей кулгалла В. И. Ленин ваьча дийнахьа денз 100 шу дизара баха боагIача тайпара хаккъабахарах цхе шера план хьанал хьалха 1970 шера 7 ноябрь хьейIаххачалехьа кхочашъяра къахьегамхой оарцагIбоахарреболлах ше ма тийна хилар.

— Вай паччахьалкхен вахарера Советий лоархIам лакхбе а социалистически демократи дIако дегIайоале а лаьрхIа парте дIадоладьча гIулакхо чIоагIа новкъостал ду Грозненски городской Совета шийна болх тоабе, — йоах дIахо къамаьл даьча Грозненски горисполкома председателя, депутата Истомино. — КПСС XXIII съезд хинначул тIехьагIа керттера теркам тIабохийт оаха боахами культуреи дегIайоалара дешашта, пятилетка кхоачашъе къахьегамхой оарцагIбахара, жилищно-бытовой хьалаш тоадара, бахача наха коммунистически кхетам балара. 58 дийнаг йола комиссеи Горсовете, царна юкъе ва 650 депутат. Цул совгIа эзар совгIа сага Советий активана. Бокка болх бу цар къахьегамхошца.

Дика болх бу города предприятеша. Пятилетка кхоалагIча шера хьалхарча квартала план тоаллаша кхоачашъьйн цар. Дика бу болх бытови гIулакхаш деча предприятеша а. ДукхагIа теркам тIабохийт оаха организационно-массови балха, тоалуш боагIа дийла болх беча комиссеи болх.

Горсоветон райисполкомашеи наха чубаха цIеной хьалдара, квартироши дIаекъара, берий учрежденей, библиотекай, торговлей общественни кхачан предприятей балха тIахьожам лоаттабу. Горсовет хьож горад тоадара, коммунальни бытови объекташ хьалъяра дешашка.

Цхьабакъда, из дерригa де хоагIача тайпара де вIаштIехьалаш Советий. Пишлош хьалъелгей городской транспорта болх тоабе хIана а вIаштIехьалаьккхадац. КIезига дац халкъа боахам дегIайоалабаран социальни культурни объекташ хьалъехка тоалараш ле лезараш.

Городе хьалде леза гIирсаш сихагIа хьалдара, коммунальни бытови объекташ хьалъелга тоадара капиталовложенешта централизаци е еза. Городской Совет хала еза дерригача городе хьалъеча тIехьлой подрядчик, тресташта гражданени гIирсаш хьалдергйолаш специализаци а еш. Иштта хьатIакххьачай хила болх беча комиссей бокъонаш шерьчо еза а.

Сесе Грозненски горсовета яькоитика нийса я, кхоачамбоацараш дIадаха оарцагIдерга тха.

Дош лу Грозненски района Пригородненски юрта Совета председателя, депутата Х. Б. Умханова. Тха юрта Совета депутаташа, йоах оратора, чIоагIа теркам тIабохийт боахамеи культуреи дешашта. Юрта Совета сессешка, исполкома заседанешка дувц оаха юрта боахама дешаш. Иштта теркам тIабахийтад оаха школай болх тоабара а. Даим юрта Совета исполкомо шиц шийн заседанешка школай балха утегаш, дисциплина лаккхъярен хьехархоша эша хьалаш Iалашдарен дешаш. Цо дакка пайда лу.

Цхьадолча гIулакхашта новкъостал эш тхона. Масала, кхаь смена хьалха ден тха бераша укх шера, хIаьта тIадоагIача шера дукхагIа хургва хий уж. 320 моттиг йолаш школа а тIанцита хьалъеш, лаьтташ, из еш латта кхо шу а да йисте мала кхаьа хоавш а дац. Во за тха хоа гIулакх а. Цу гIулакхашта тхоашта гIо дар дех аз.

Дух тIехьагIа къамаьл даьча Урус-Мартана райисполкома председателя, депутата Гениева дийцар районерча юртий Советий депутаташа деча балхех. 566 моттигашкарча Советий депутат ва районе, 69 массаара комиссе я.

Оратора белгалйоах болх дикагIа бу Советаш. Уж я Урус-Мартана, Рошни-чу, Алхан-Юртара, Шаланжара Советаш. Цар депутаташа хьинаре дакъа лоац балхана.

1967 шера Шаланжера клуб хIаьънва йийзар, амма тоаша хиниоах. Депутатий инициативах общественноста хьалье йолаьй хIара 360 моттиг йола клуб. Из хьалье эшаш йола хьу кийчьяьй.

Юбилейни шера 964 моттиг йола школа хьаьлъйо Урус-Мартане. Комсомольско цIенош хьатIа а дахшерьлай школа, Гех тIа шиъ магазин яьй, хьаха йоалаш латт детсадански гIирсаш. Дукха а дIаданача шера районе хьалъьнь культурно-бытовой предприятеш.

Нагахьа санна цхьайола халонаш кийсъеннарцаре ихы а дукхагIа тIанаш карагIдаьнна хургдар районе къахьегамхошта. Района чуйоагIаш йоаца учрежденеш я тха. Цар балхах дукха жалобаш ух. Къаьстта дукха летть нах № 66 йолча механизированни колонна, подстанцеца, АТК-ца, хауцбокхама управленеца. Цар цIаьккха хIана а дац район тоадара.

Цхьадола гIулакхаш тесса делазу юртий Советаша а бокъонца къовсам лоаттабац сов хадам лелаерашца, лаьттан дIалуьрарашца. Кхы а да кхоачамбоацараш. Оаха бераш ший тIабохийтаргда уж дIадахара.

Дуьнески районерча депутатески Советий балхах дийцар цо къамаьл деш «Красный молот» завода токара, депутата Рогачева. Оаха тхоай болх дIабоалабир, йола цо, хормарлкой нанашош кхийрахилара де лоораш белгалдарпа. Совет дьеш детски учрежденешка балха. «Красный молот» завода общежитешка хьалаш дийнад. Аьл дезаш да депутатески группаш из дош теркал де дьлча денз цу общежитешкара гIулакхаш тоалуш доагIаш дилар. Дисциплина дикагIа а хIиаа, хашахьа делаш моттигаш яц.

Райсовета, горсовета республика Лаккхеьарча Совета 17 депутат ва тха заводе. Берригаш а хьинаре оарцагIбоал уж балха. Укх шера хьалхарча квартала план кхоачашъйир заводо. Шерод яьржай коллективе найна хьалхара оть а. Хьалха латт цхьоалагIа пеха къахьегамхой. Парел-дукха тIехьабисабан литейщикаш а. Дика толамаш доах къахьегамхой коллективаша а.

Цхьа декар да тха де. Фенольски, Ставропольски, Граждански улицашка электрически сердал кIезига я, асфальт баллабац. Культура ЦIа а дац Ленински районе, города йоакхкагIа йола район из баллаьмехьа. Цу гIулакхага хьажар дех оаха.

Дош лу республика финансий министра, депутата Гуремо. Паччахьалкхен бюджет кхоачашъярах дувц оратова. ДIадахача шера, йоах цо, къахьегама оасарле лаккхъялари продукцега дIадозар леккхаларш бахьан долаш 5,8 процент лаккхбелар предприятешта боахама организацешта тIабоагIа пайда. 1966 шерачул 80,5 млн. сом дукхагIа хилар из. Союзан бюджете дIачудеIар 212 млн. сом.

Доходашка дахача 102,8 процент кхоачашйир соахка республика паччахьалкхен бюджет. ДукхагIа болча поселкай юртийн Советаша кхоачашйир бюджет. Дукхача Советий бюджеташка чуъйха хоахаш лийрхIачул дукхагIа хилар. Цо торо хулийт дукхача лоархIамерча объекташка лийрхIачул дукхагIа ахча дIадаханта.

Цхьабакъда, йоах оратора, цхьайолча советаша кIезига йоакхо ю бюджет кхоачашъяра лела. Цудухьа шоаш е лаьрхIа объекташ хьалъе а ахча хилац царна. Поселковийи юртийн Советий декхар да предприятей, организацей, совхозий балхагIа кIоаргга хьажар, цар болх тоабара оарцагIъялар. Районий Советий исполкомаша шоай заседанешка дувца деза цар балхах дола дешаш.

Бахача налогара йоагIа налогаш хьагулъяра гIулакх а во латт цхьайолча Советашка. Хаиналь налогаш хьагул а ца ей районий финотделашкара дех ахча. Страхованех а юртбоахама налогах а доагIа дикка ахча да хIана а хьагул ца дел. Къаьстта дукха да из Наьсарен, МалгIобика, Шаьла районашка.

Докка ле хул найна, йоах оратора, гуракхь ялат а хьыйола культуран а чуэна студенташ ахийтарах. Уж кIезигагIа ухийтаргбола гIулакх де деза вай.

Укх тIеххьарча хана, — йоах депутата нов. Н. Г. Ивашенко, — Шелковской района юрта Советаша дукхагIа теркам тIаухийт колхозий производственни гIулакхашта вахам яра волча дешашта. Советий сессешка дувц колхоши вахара лоархIамерa дешаш.

ДIадахача юбилейни шера районе йоккха болх чакхбоаьккхаб гIишлош хьалъеш, юрташ тоеш. Хьалъяьй клубаш, культура цIенош. Укх шера а шерра хьалъергья культурно-бытовой объекташ, школаш, медпункташ. Уж ерригга гIишлош хьалъю района колхозий средствий чотах. Бакъда, гIишлой материалашка тхо Iалашдара новкъостал эш тхона республика гIишлой организацешкара. Ер кхоалагIа шу да оаха гIишлош дьалъяра участок вIашагIъедда, бакъда цу организацега ма транспорт, гIишлой механизмаши материалаши.

КхоалагIа шу да 60 моттига лаьрхIа йоца общежити, ха проводни хьалъе йолаь. Бакъда, хIана а хьалъяьь дьиаьиан уж.

Шийн къамаьл чакхдоалаш депутата Ивашенко тешаш лу Шелковской района къахьегамхоша шоашта хьалхашка латта декхараш кхоачашдергхилара.

Гарагорски поселкови Совета депутаташа, — аьлар депутата нов. А. В. Лунина, — хьинаре дакъа лоац боахама, культурно-бытовой дешаш кхоачашдеча. Совето бокха болх бу поселок тоаеш, бытовойи торговлей точкай сеть шеръеш.

Поселковийи юртийи Советий керттерча деккхарех бокъонех дола указ тIаийцачул тIехьагIа дикка хуццаденнад гIулакхаш. Советий бокъонаш хоаулш шеръяро торо хулийт цар авторитет а влияни а чIоагIъе.

ДIахо депутата дувц Наьтеречни района къахьегамхоша кхоагIаьйнарех лаьца. Района мехкадаьттехоша хана хьалха кхоачашъяьй мехкадаьттеи газа хаккхара йола 4 бетта плана. Планал совгIа бIаьш тоннаш мехкадаьтта дьаьккхад. «Горскнефть» НПУ ерригача предприятешка толамца кхоачашъяьй производственни программа, иштта дика да цар технико-экономически хьокхамаш а.

Тха поселкови Совета вIаштIехьдалац бахача наха хьашташ дикка кхоачамде. ЧIоагIа эшаш я тхона транспорт, цудухьа оаха дехар ду Гарагорский аза посёлок транспортаца Iалашъе.

Геттара воча хьала тIа ха района наькъаш. Наькъаш дикка деккхарийла яр наькъаш лаххарари ремонт яран йола управлени. Бакъда из дехкар кхоачашдеш яц управлени.

Тха района къахьегамхоша шоай дерригача хьинар тIадохийтаргда КПСС XXIII съезда решенеш кхоачашъяра, В. И. Ленин ваь бIаь шу дузача денна йоагIа кийчо яра.

КПСС ЦК апрельски Пленума тIайцача решенешка белгалдаьккхад партийни организацей болх къахьегамхой хьинар айдара волча деккхарашка бувкаш хила безаш, аьлар депутата Юрьева.

Вай партей Советски правительствай вахадаш йоахе ю советий болх эргабаккхара, боахами культуреи хьалъеча цар лоархIам лаккхбара.

Из бIаргагIа йиш а тха района советий балхагIа хьежача. Юртий советий сессешка дувп бахача наха культурно-бытовой гIулакх дарах, юрташ тоадра, культурно-просветительни, иштта кхыйола учрежденеш хьалъярах дола дешаш. Парте района, райисполкома де дезар дьа юртий Советий алнаин лаккхъара, колхозаш экономика дегIайоалаеча цар лоархIам лаккхбара.

Юбилейни шера боккха болх чакхбаьккхар наха баха пункташ тоаеш, наькъаш лоткаш, иштта аьлча депутаташта тийна наказаш кхоачашдеш. Харжархой дукхагIIехха наказаш хIамалехьа кхоачашдаь.

Доклада тIа тхона критика йир наькъаш лаккхара дечa дешашта оаха дукха теркам тIаакхийтац яхаш, Из нийса да. Оаха вех лаккхара Чеберлой вхача юрта юртсовет вIашагIйоллара дола лош къоастадав.

Шоашта тIадехка декхараш кхоачашдеш депутатана шоай нид, хьина кхоэрг ца хилара, сийлахь-воккхха Ленин ваьча дийнахь денз 100 шу дузача денна йоагIа кийчо яра яьржача социалистически ихье доккхий толамаш доахаргхилара тешаллу депутата Юрьева шийн къамаьл хаьнш.

Безам тIаболаш цар депутата Г. Н. Суворова къамаьл. Грозненски мехкадаьтта институт — вай мехка эггара хьалха хьайийлла мехкадаьттахой кийчбу дешара заведени я. Тахан Грозненски мехкадаьтта институте дешаш 6700 саг ва. Тха институте болх беш 380 Iилман болхло ва, царех 12 Iилман доктораш, 106 Iилмай кандидаташ ба. Дукхача хана дена институте кийчбеш ба Iилмахой. ДукхагIйолча кафедрашка ба дукха аспиранташ. Укх таратарча хана тха 15 — 17 доктор хилча тхона бокъа дургья докторски диссертацеш хьежаеш йола Совет вIашагIйолла. Цу хьакъехьа из дош хийца а хийца чIоагIдаьл СССР а РСФСР а лаккхеьарча образовани Министерствашка.

Советски Союза мехкадаьтта промышленность дегIадаро дIадех мехкадаьтта хазраш кийчъяр. Фу ду институто студенташ дукхагIа хьечуецараш инженерни хазраш дукхагIа кийчъяран. Институто хьалъе Iалашъяте йоккха эзани. Из дешара комплекс Грозне эггара дикагIйола эзани хургья. Дешара корпус хьалъяьчул тIехьагIа студентий контингент юкъера лаьрхIача 9 эзар саг чувоагIаш хургья. 1975 шера институте болх беш 500 Iилман болхло хургва, царех 40 Iилмай доктораш, 350 Iилмай кандидаташ.

ХIана тха доладенна гIишлош хьалъе, бакъда моттигерча организацешка тхона новкъоста ве деза. Эзани хьалъергйола моттиг хIана а мукъадаьккхац, цо новкъарле я гIишлош хьалъяра долча балхашта.

Депутата нов. Савельева шийн къамаьл кеталир юртийи поселковийи Советий массаарча комиссей балха.

Юртийи поселковийи советий болх тоабара хьакъехьа бола соцам хиначул тIехьагIа депутаташа бокка болх чакхбаьккхаб массаарча комиссешка.

Белгальдика еза юртбоахама комиссеш. Цар заседанешка каст-каста дувц юртбоахама производства тайп-тайпара дешаш. Цу комиссешка декъаха новкъостал ду тха боахамашта. ДIадаха шу дикачь тьенкханашца чакхдаьккхар колхозаша.

Иштта дика болх беш я халкъа образованех йола комиссеш а. Укх тIехьарча хана лаккхъеннай школай дешархой успеваемость, кIезигагIа ба шолагIча шера чубусараш. Даим теркам тIаухийт оаха кхувш боагIача тIехьенна кхетам балара долча дешашта.

Депутата Савельевас белгалдаьккхар цхьадола кхоачамбоацараш. Школашта тоъаш яц помещенеш, оборудованеш. Республика просвещени Министерство декхарийла я цу гIулакха оарцагIъала.

Клубай, культура ЦIеной болх тоабара хьакъехьа масседа предложенеш йоалайир депутата. «Тхона дош, — аьлар нов Савельевас, — тха боахамашка культура Министерства болхлой, иштта республика просвещени Министерства новкъалаш боагIаш хилар, хIана аьлча моттиге дикагIа къоастаде йиш я кхоачашдаьха дарглоаца дешаш.

Трибуна тIа а Долаковски юрта Совета председатель Джурбелова. Цо белгалдоах тIеххьарча хана экономика а культура а дегIайоалаеча Советий лоархIам лаккхбара деша парте къаьстта теркам тIабохийташ хилар. Из бахьан долаш дикка тоалуш хатт цар болх а.

Долаковски юрта Совето, йоах оратора, ший заседане дийцар укх шера март бетта КПСС ЦК баьча соцамга хьежжа болх тоабара дешаш. Депутаташа лаьрхIар цу соцама йош дуи, тоалам болаш йола мероприятеш кхоачашъе. Цул тIехьагIа дикка тоабеннаб тха наха юкъе бу болх, дикагIа бу болх берригача депутаташа, массаарча комиссеша. ДукхагIа теркам тIабохийт Совето юрт тоадара, медицински а культурни а учрежденей балха. Каст-каста хул депутаташ шоай харжархой болча. Юрта Совета соцамах уж дIакхетабу, цу белгалъьяхха мероприятеш чакхъяхара оарцагIбоах. Цу балхах дикка беркат даьнад хIанзa а. ДIадахача шера шиъ биллаб ваха юрта, гIалиийна тIий тхллад, хинпровод, колонкаш, гIуви тоаьй, хьалъяь яьккхай библиотека. Дикка балхаш даьд юрта гаьнаш йогIаш, граждански тIом болаш беабаьрашта хоь памятник дегIад, кхы гIулакхаш даьд.

Из дерригa а кIезига да, йоах оратора. Юрта баха нах медицински, культурни гIулакхашца Iалашбара, царна кхы аьпараш хилейтара, юрт тоадара де дезараш дукха да. Цо белгалдоах «Октября 40 шу» яхача совхоза кулгалхоша Долаковски юрта Совета кIезига новкъостал деш хилар. Шин шу да тха юрта хий дуллараргка аьнна сагараш яха, амма цу гIулакха кхы деш хIана дац. Заказчик йола совхоза дирекци а подрядчик йола «Чечингушводстрой» кулгалхой а оарцагIбоалаш бац. ВIаши цIелгаш тIа а хьуьвсаш багIа уж. Цар теркал дац юрта бахача наха хетa, хий во хилар а цудухьа наха лазараш хулаш хилар а.

Юкъера школа яц тха юрте. ТIой юрта аха йоза цIелагIчеи иттлагIчеи классашка деша дегIача берий ва рашта хала да Iай, ковтагIа иштта гьжа деш аха. Оаха дехар ду тхоай юрта юкъера школа яр.

Новкъостий депутаташ! — аьлар Шаьла района Аргунски горисполкома председателя Р. У. Магомадова, — тха Аргун вай республике эггара къона город я.

Тхоай низашка кхоачашде йиш йоаца, кхоачашдаза дика дешаш дукха да тха.

Городе автобусни движени хьалъяра, культура ЦIа хьалдарах лаьца предложени йоалайир депутата.

Советски Союза, Чехословаке, Вьетнама Демократически Республика, Польша Iилмахой интернациональни группа дукха а тIеххьаьнна нийса дIама ходалара земаш даьрах вIаштIехьдаьнна керда ядерни распадаш гучайоахилга дIадъелген. Бахь хиннад ядерни доакъолгаши фотонаши (аьтта цIа йоакх шоаех электромагнитни поле, цу даькъе сердал а йоалача хIамех) шоайла вIаший хувналуш хилара хьакъехьа Iилмахоша хьалхе а лийрхIар. Къонача советски Iилмахочо М. Н. Хачатуряна кулгалдаь земаш даьхад ядерни тохкамий вIашагIтехача институте синхрофазотроне.

Дубна Iилмахоша цхьана болх беш хиннаб СССР Iилмай Академе физически институте цар новкъостий а.

СУРТА ТIА: фотонашеи электронашеи дIаядъе тIехъаьнна эффективни йола экспериментальни установка вIашийсъеш боах советски инженер Валентин Матюшин (аьрдехьарвар) чехословацки физик Ян Гладкий.

Ю. Тушинова сурт.
ТАСС фотохроника.

МАМОГГА ТОАБЕ
IИЛМАН-АТЕИСТИЧЕСКИ БОЛХ

Парте XXIII-ча съезда решенеш-дех КПСС ЦК дIахьарча Пленумашкех ицалхIе а лелаеш, парте Октябрьски райкомон юккъерчу партийни организацеш къахьегамхойн а кхолла-ел, района къахьегамхойн юккъе еш бо-ла Iилман - атеистически пропаганда. Болхлой коллективашкахь шорр кIенош долчу моттигашка баха-ча наха юккъехь лекцеш еш, дIашаръ хIеттахь а къаьст-къаьста а беседаш ю, кинофильмаш хьуьйш. Iилман атеизм дIайовзийтара кхийола мероприятеш чакхйоах. Цуьнца цхьана, культура Дворецашна, клубашна, библиотекашна хьа а хержаш. бIаргагуш-долчу хьалъуьттару дийна дукхьала-ра литература. Iилман - атеистически пропаганда шерра пайда ац къамьлацех гойташ еза агитаце тайп-тайпарча формех.

Масала, Н. К. Крупскаяй цIерагIча культура Дворецо ухь лекцешка чакхъяьккхар маIанга диллача санна кердамех идейни чулоацамийта дил-лача кIоарген йоза, космонавтика лоьцна хетаръ сайре. Цига дIашагI-кхийтта баъ тайп-тайпара хаттарш йолеш къамех болей шъ бIаь севеIа саг.

Къамьлаш дабраша шерра дувпар дай-мехка Iилмана карагIдаьнарах, хьалха масалаш а кхуьлаш боккъон-на хьалхоккар лувенах дийна дета-раш хаац хилар. Цу тайпарча массово-политически мероприятешна ших дикагIа тешабу.

ЧIоагIа лоархIаме да чакхйоахаш йола сайренаш кхийола политически мероприятеш, тIеххьа тематикага хьежжа хьахержаш дола документальни кинофильмаш журналаш а хьувккхаш чакхйоахаш хилар.

Даим бен атеистически болх ба общеобразовательни школашка. Масала, № 34 йолча юккъерча школе дукха уйла еш кийчъяьй идейни чулоацам кIоарга болаш йола сайренаш чакхъяьхар укх темашта хеталь: «Тамашне йоаца тамашаш», «Художникаш дийна духьала», «Писателий творчестве дийна харцо гучаяккхар». 10-ча классашкарча дешархоша диспут чакхъяьккхар укх темах лаьца: «Лаьттан тIа сага лоархIам». Кагирхоша атеистически кхетам балара даьккъе кхийола дика мероприятеш, а чакхйоах.

С. М. Кирова цIерагIча культура Дворецо активно кийчо а ль чакхъяьккхар кIоаргга чулоацам болаш йола укх темана хеталь дай-новной конференция: «Вераш кхедара гIулакхъа дийна ду зулам». Цига дакъа лоацаш дар пий бIаь гаргга саг. Цуьна тIехьа дика кийчо а ль чакхъяьккхар тематически сайре: «СССР — космонавтика даьхе». ЛоархIаме къамаьл хилар Н. К. Крупская цIерагIча культура Дворецо читальни зале лъча «Дийнах даьний зуламей» яхача тематически сайрене.

Iилман атеизмана пропаганда ара боккхача лоархIаме я бахача наькъа схоаш. Масала, мархай реакционни чулоацамах дола хош дувнаш хиннача Новые Алды яхача поселке бахача наькъа хиннача схоле пхи бIаь гаргга саг дар. Царна хьалхашка къамаьлаш дир къахьегамхой депутатий районни совета председателa А. А. Асхабалиева, № 39 йолча общеобразовательни школа директора Ш. М. Магомадова, кхычар. И. В. Мичурина цIерагIча поселкерча граждании схоле къамаьлаш дир дукххача наха.

Массе тайпара болча бахача наха политически воздействин ю савъел-дамен пайдалон форма а хиина дIаоттаи хатт парте райкомо, райисполкомо, района партийни, профсоюзни, комсомольски организацешна, культура Дворецашен клубашен, библиотекашна, домоуправленешна, улицийн комитеташна, микрорайонашка бахача наха хьинаре дакъа а лоацаш практически кийчлеш чакхлоахаш дола улицай, поселкай, кварталий цIейш. Н. К. Крупская цIерагIча грозненски машинаькъахой культура Дворецa праздник тIоагIа сакъердамех идейни чулоацам дикха белаш чакхлаьккхар «Цар цIераш тахкай парех» яхача темана хеталь Боевая, Звонка, Харьковске, Арминцева улицай цIей.

Островский Николая цIерагIча улицагIен Щорса цIерагIча гороленен цIей кийч а ль чакхлаьккхар укх темах лаьца: «Гороле гIолла гIа боахаш йоагIа юбилей». ЧIоагIа сакъердаме а кицлургоаца дика хIамеш дег чу кхташ а чакхдаьлар из цIей.

Къахьегамхоштен кагирхоштен коммунистически кхетам балара бечча политически балха кердача формах дувцача хана хьоахе йоагIа Къилбаселa - Кавказски машинаькъа Грозненски отделепе коллективаша укх темана хеталь театра хьисапе уйттаю представленеш: «Цу лекпой сийде йоаргьаш», «Дукхаеза Даьхе, сай кохаш ба хьа ииъ» яхача темах лаьца № 25 йолча юккъерча школа, № 3 йолча совхоза коллектив, эскара доакъей ваханий представленеш. Цу тайпарча мероприятешка дакъа лаьцал республикерча вахараш болча гражданаша. Советски халкъа доккхагIа долча ноахала тIема, революционни, къахьегама традицешкара къахьегамхоштен кагирхоштен кхетам балара гIулакхъа цу событей дийнача, сийрдолча специальни тIоагIагIа, дот тепадешагIа фу хила йиш я.

Укхаза гуччахьа ба дийна вах а картинаш а: бронепоезди салтийн, йоккхий топаш а стрелокаш а, залпаш тепий таген. Советски Iаьдал доаккхача дакъа лоацаш хинараша дош дола дийна къамаьлаш боазаш-безаш болча, гаргарча вахах баьнараша бIаргах уха хийи, «Ура!», яхаш кетта цIогIанч, бронепоезда бIухоша моастагIа кIалавен даттача хана гIадбаха массане а пхьатарра детта тIоараш... Уж ба уж тахан хIаьдлена кертош дерзаш а дакъа даттараш, поваткъе итт шу хьалхагIа тIом баьраш. Уж шераш дIаахарагIа къабеннаб, цхьабакъда, политически гIулакхашта мелбеннабац. Цу тайпарча сценашка хьожача хана белтаха хьалхашка уитт хьабена шиъ, карагIаьннараш, лаьнараш.

Советски халкъа доккхагIа долча ноахала тIема, революционни, къахьегама традицешкара кагирхошта дуп бола кхетам дIахо тоабар духьа Н. К. Крупская цIерагIча машинаькъахой культура Дворецо дIашагIйоллаш я Грозненски машинаькъахой тIема, революционни, къахьегама традицей халкъа музей.

ХIанз йоаза кийчъяь дянай «Турпалаш — вай мехкахой» яха раздел. Маьхера хаиеш гулъяьй бIаь дийнахье лаьтача тIомагIа дакъа лаьцарех, Нохч - ГIалгIайчене Советски Iаьдал оттадар духьа къовсам лоаттабьарех. Укх гаргарча хана кагирхошта политически кхетам балара башка-дика школа хургья музейх.

Кхетаме балха боккха майда боал республика, города, района производстве хьалха латтараша, цIи хезача вахара къаьнарча коммунисташа дIашагIдеттадаларах а къахьегамхой политически къахьегама хьинар дIацо айхара тIавраьача кхийча политически мероприятех.

Укх тIехьарча хана наст-наста вIаштIехьдала доладаьл Советски Эскаре гIулакх де балхараш бахьан наькъабоахиита, керда даь бераш дIадахар, эксперташ дIатедар белгалдоккхийла, къахьегамхоштен кагирхоштен кхетам балара балх тоабара ноаькъостал дош йола кхы тайпа мероприятеш чакхйоахийта.

ХIанз, Владимир Ильич Ленин вайна дийнахьа денз 100 шу дизара баха боагIача тайпара наькъабахара къахьегамхой чIоагIа кийчлуш боахкача хана, райкомо шахьанцарча партийни организацешен, хоадам болдаш дола гIулакхаш чакхдоах пропаганда формаши методаши эргабоахаш тоалраш чIоагIъяраш.

КПСС райкомерча Iилман атеизма Совета болх чоабергбола гIулакхаш чакхдоахаш да. Из болх бара юкъеоз марксизма - ленинизма Грозненски университете атеизма факультет йиштельккха бьаина коммунисташ активисташ. Цуьна цхьана, къахьегамхой бахача моттигашка пари юкъе беседаш араи лекцеш еншараи дукхагIа юкъеоз общеобразовательни школай хьехархой. Iилман атеизма лардашта йолча семинарски групашка деша багIараш. ЦикагIа болча атеистий опыт дIашагIтохаш я.

Т. ЗИНОВЬЕВ,
КПСС Октябрьски райкома пропаганда агитаци отдела заведующий.

Машиностроене продукца доаздолдехьа йохка кхаьийтарга диллача дунен тIа хьалхарчарех цхьа моттиг лоац Чехословаке. Из йИо бIаь совгIача пачхаьалкхево. (Цхьабакъда, цун керттера заказчикаш ба Советски Союза кхыдола социалистически мехкаш).

СУРТА ТIА: «Шкода» яхача машиностроительни заводо кеке СССР мехкдьтта промышленноста дахьрIа оборудовани дIашагIйоллаш латт).

ЧТК—ТАСС сурт.

ДИКА КИЙЧО Ю

Бехктокхаме дехкараш латт 1968 шера тха ремонтно-механически завода коллективна хьалхашка. 1967 шерага диллача укх шера 55 процент дукхагIа промышленни продукци арахеца еза заводо. Арахеца продукци керттерча дакъе лаьх-гуръя запасной оаттамаш, инструменташ, кхыйола мехкдьтта промысловоi оборудованена эшаш йола хIамаш, металлоконструкцеш стандартни йоаца оборудовани дукхагIа арахецарна. Цул совгIа укх шера дикаа шеръяьй бурулеттача оборудованена ремонт ю кодикстаци, хIаьта дика дукхагIа арахецарга халкъа делару товараш а. Из дер шиъ а дIадаьинчул тIехьагIа укх шера воэхI тайпара керда техника арахеца йолаерга заводе, из техника вай мехка мехкдьттахошта чIоагIа эшаш я.

Уж дехкараш толаш кхоачашдара заводе организационно-технически мероприятей комплексни плана оттаьй. Цу мероприятешна вIаштIехьдоалийтаргда къахьегаца овсарле дакъе, арахецача продукцега хIабола мах хоабе. ХIаьта балха юкъе керда технологически процессаш йоалаергья, култашка дечча йаг-ханта механизаци ергья. Завода рационализаторашта дахьхIад материалаш кхее, продукце дикал даккъе вIаштIехьдоалийтаргдола предложенеш балха юкъейоалае.

Дукха де дехараш да тха 1968 шера кхоалагIча квартале завод планированена экономически стимулированеи кердача система тIа дал оаш хилар баьлаш долаш. Хоаш мадарра кердача системах бойх бош йолча предприятей керттера показатель я продукцена реализаци яр, керттерча производственни фондаех боаш пайда эцар. Цудухьа дукха за а тха цу гIулакха кийчо еш дола. Цигта вида беглаа заводан халкъа контролераш хьожаш хилар оборудованеш лепита пайда эц. Цар гучадаьккхар пхьайоча оборудованех боаш пайда ца эцлага, хIаьта цхьайола оборудовани къаеша, балха пайдана йоацага а. Цул тIехьагIа заводе хиннача производствени совещание дийнар оборудованех боаш пайда эцара дола наькъаш, балха пайдана йоацанерттера производственни фондаш завода баланса тIера дIаяхар. Из болх баь йистедоала даьхи тхо хIана, хIаьл кхийолча предприятешка шиъ фрезерни, шI турбонарезной станокаш, кхыйола эшаш йоаца оборудовани ехкаб оаха. ХIаьта эшаш хургйолча оборудованена заказ енай заводо. Кердача система тIа доала кийчаеш укх шера хьалхарча квартале ийс мероприяте чакхъяьккхай коллективо, царна юкъе я 9б—3 клапана тарелкашта, СКН-6 насосашта, емкостей фланцашта обработка ю керда технологи.

Уж ерригa а мероприятеш чакхъяьккхар бальян долаш укх шера хьалхарча кварталех апрель бетта ший дешалеи плам хаьиа кьалка тхоачагъе вIашуцIехьдаьинаб завода коллективо. Цехашта, участкашта юкъе лаьача социалистически къе укх шера цакадаш хьалхе латтехкагIа воалд мастер ков. Амиров керте латта буруалеттача оборудованеша ремонт ю участок. Дуккха ха йоалкаш цхьоалагIча квартале баьча балха итогаш ем цу участка коллективо хьожайир карора кард тола Шемынчели цунна ахчан премии.

ХIанз тха завода коллективо бергарга терхам тIабаххитаб 1 Майна къахьегама дийнача толамашца накъаладаре.

А. ПЕТРЕНКО,
Грозненски ремонтно-механически завода керттерча инженеро дехкарош кхоачашдар.

ГРАЖДАНИЙ ПРЕДЛОЖЕНЕШКА, ЗАЯВЛЕНЕШКА, ЖАЛОБАШКА ХЬАЖАРА ПОРЯДОК

Къахьегамхой предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара порядоках дола Указ арадаьккхад СССР Лаккхехьарча Совета Президиумо.

Коммунизм хьалъеча, социалистически демократи массе оагIорахьара дьржача а оргаIоахаш тоеча а хьалхашна, йоах Указа тIа, вай мехка тIа-тIа боккхагIча лоархIаме хулаш доагIа граждании предложенешка, заявленешка, жалобашка ниiсен шоай хьинахьен хьежийча.

Политически, экономически, культурни вахара, законодательство эргаьккхьа тоалра дешаех лаьца граждании тела предложенеш къахьегамхоша пачхьалкхоно кулгалдеча дакъа лацар, пачхьалкхен аппарата болх тоабаеи цун гIулакхашта доаттабу тIадьоалам чIоагIбарен, бюрократизманен волокитаец доаттабеча къовсама, социалистически законность чIоагIъяра формех цаI.

Советска общество дегIаухача хIаиварча хьалхашна, масала а хьаро, граждании бекъоалин законо лорадеш дола хьалтоеи тела делга терзалдара форма, уж телхадела дIадаккхарен ца хилийтарен средство да. Цар томал ду дукхача пачхьалкхени общественни органий балха тIа хIана а тIехьа цIенхашта кхачанбоацараш хилара.

СССР Лаккхехьарча Совета Президиуме ерригa пачхьалкхени [illegible] органаш дехкарийла къа СССР гражданашта дIасеша а темпане лелаш а йола йоалонне [illegible] шалацон предложенеш, заявленеш, жалобаш телара бекъе чакхъяьккхара хилашна кердоаца хьалаш Iалашде.

Пачхьалкхен органаш, предприятеш, учрежденеш, организацеш, колхозаш, кхыйола кооперативни [illegible], цар кулгалхой кхыболь бехктокхаеча гIулакхаш уIара аьл, белгалденнах Указа тIа, дехкарийла ба, граждании предложенеш, заявленеш, жалобаш дIаийе а шоай полномоченешна къажа къестад а. Граждании предложенеш, заявленеш, жалобаш пачхьалкхен органаша къесташ СССР Конституце, союзни автономни республикай конституцешна, ССР Союза, союзни автономни республикай законодательство оттаьча шоай компетенцега хьежжа.

Граждании предложенешка, заявленешка, жалобашка шоай хаиаатьа хьажийтар дукха:

гражданаша шоай предложенеш заявленеш дIатох пачхьалкхени органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка е дош къастаделга юкъарчал доацаш тIадежача бехктокхаеча вахага;

жалобаш дIачуттел летакъеш йола пачхьалкхени орган, предприяти, учреждени, организаци е бехктокхамерa саг шоай кара йолаш йолча органашка е бехктокхаеча сагага.

Колхозийн лакхехьа латташ шоай органаш йоацаш йолча кхыча кооперативни организацейн члений накъарча собранена лъча решенешта а хIаьта шитта къахьегамхой депутатий моттигерча Советий кулгалагIа болх бош йолча общественни самодеятельноста органий решенешта а телаш йола жалобаш шоайнай моттигерча Совета исполнительни комитетага тел.

Законо белгалъяьхача тайпара йола моттигаш нийсьелча, районни (городской) халкъа судега тела йиш я жалобаш.

Предложенешка, заявленешка е жалобашка гIоттадаь дешаш къоастаделга тIаложаш йоацача пачхьалкхен органашка, предприятешка, учрежденешка, организацешка, цар кулгалхоша цхьо денал тIехьа ца йоаккхаш кхьийта йоагIача учрежденешка дIайохьийт, уж еинарошка цу хьакъехьа хоам а бeш, хIаьта уж шоаш тIаийцача хана духтIабоах уж предложени, заявлени е жалоба нийсаьа ала оаш хойташ.

Граждании жалобаш къовсташ кхьийтар магийтац цар тIа летакъа бен йолча кулгалхошка.

Шиъ заявленегIа е жалобагIа лъча решенела рабаа веацача гражданина бокъо я летакъеш йола решени тIайийца пачхьалкхен орган, предприяти, учреждени е организаци юкъарчал доацаш ший кара йолча лакхе латтача органага из решени летакъе.

Заявленешка жалобашка ерригача органашка къестаю буьт ха даьлехьа, хIаьта кхы тIа Iомаен тахкен ца езараш — кхы тIехьа ца а теттам, цхьабакъда, долча бесса дош къоастаде дехкарийла йолча органага уж дIаяхьачча дийнахьа денз 15 ди даьлалехьа хIаьта а нота а.

Ерригa пачхьалкхен органаш дехкарийла я шоай кара йолча предприятешка, учрежденешка, организацешка граждании предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара гIулакхаш малегIча хьал тIа да хьежаш даим теха, шоалагIа заявленеши жалобаши кхаьийта езача кхачаеш дола, граждании бекъоаши законо лорадеш дола хьалтоаи телхадайташ дола бахьанаши хьалашa дIалоахаргдола гIулакхаш чакхдаха.

Граждании предложенешка, заявленешка, жалобашка хьажара оттаьа порядок толяьара, волокита лелалра, предложенешна, заявленешна, жалобашна бюрократически шиъ лелабара бехке бола кулгалхой хIаиарча законодательствага хьежжа дисциплинарни бехктокхаме ю.

Доацар дуцаш моттигIахар дукха гражданина жалоба е заявлени ел-ча, хIанарча законодательствага хьежжа бехктокхаме ю.

Прокуратураи халкъа тIахьожаме органашта тIаьиллад граждании предложенешка, заявленешка, жалобашка хьожача хана советски законаш кхоачашдаьа наьладаш бIарг тIаловттабелгеи халкъа тIахьожам лелабелгеи.

Союзни республикай Лаккхехьарча Советий Президиумашта тIаьиллад кердача Указага хьежжа союзни республикай законодательство нийсдаьта.

(ТАСС).

Юбилей хьатIакхоачаш Маркса вахара, Iилмани гIулакхашта, революционни къовсама хетадаь керда книжкаши брошюраши арахецаш я Германски Демократически Республика издательствашка. ЧIоагIа хозакетиш е суртош е тIелолаш йола «Карл Маркса биографи».

Сурта тIа: Лейпцигерча оршдуплаов кепайоазов массазарча шаставкера марксистски литература раздел.

АДН—ТАСС сурт.

К. Маркс вачa дийнахьа денз 150 шу дизарга

КАРЛ МАРКС КЪАМИЙН КЪАМАН-КОРТАМУКЪАЛЕН БОЛАМЕИ ХЬАКЪЕХЬА

Карл Маркс — Iилман коммунизмана лард еллар вачa дийнахьа денз 150 шу дизар дездеш белгалдаьккха кийчлуш да дерригa прогрессивни аьлаш.

Къамий хош — общественни вахара ягара тоалхаш тIехьаларгIех долча дешдех цаI Iилман вахьаца къоастадара юкъ дIайолаьй Карл Маркса. Маркса белгалдаьхад, къам общественно - историческая категори хилар.

Ф. Энгельсаца цхьана К. Маркса боккъонца Iоладаьй адамий общества истори — юкъархацарча племенашкарен племений цхьоагIонгарен народностагеи къамагеи кхаччалца, цар хьахьекхад. адамий истори хIара за-малахьа, цунга хьежжа, наха юкъерчa гIулакхий белгала форма хиина хилар. Масала, феодальни строе боккъонца дола юкъарa народность хиннад. хIана вачa феодализм йоа-ча хана бIарча цаI йола чухьара рынок йоацаш хиннай, е культурни а, е экономически а къамий центраш хиннац. боахамаш декъадаьна хилaро наха цхьана экономически гIулакхаш леладара новкъарле ец хиннай.

Капиталистически производственни отношенеш хьахилаоIен дегIаяркарнех хьахиний къамаш. Из а наха цхьана леладеча гIулакхий чIоагIагIен дегIаенагIен йола форма. Цудухьа е раса а, е племена а хIахьекхаде йиш яц къам. Гуччахьарча биологически белгалонаша (цIеса бесана, чешпа, керта туте кепаца, кхыпраша) къоастабуш долча расана гарга къам. биологически категори а йоацаш, общественни, социальни категори я. Юххьанцарча-общественни, фуний строяца мара тарлуш йоацача этнографически категори лоархIалуш йолча племена гарга къам, этнографически категори а йоацаш, капитализм дIаяш йоагIача хана хьахиина исторически категори я.

Iилман коммунизмана лард еллараша цу хьамехьа «Коммунистически парте Манифеста» тIа аьдаьд: «Буржуази... вIашка гулъябь баха нах, производства средстваш централизаци яьй, кIезигча мара боацашт бе екхи доалахье. Из бахьан долаш политически централизаци ца хилча йиш йоацар хиннай. Ве-ве хьашташ, законаш, правительстваш, таможенни пошлинаш а йолаш йола, кхычарех тайпа хIама йоала. цхьа бахьан цхьоагIоа гIулакхашца мара вовзалаза хиина областаш цхьа къам а хилча кхоттеннай, цхьа правительство, цхьа законодательство, цхьа къаман классови хьашт, цхьа таможенни доазув а хиина дIаеттай» (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 4, оагI. 428).

ХIаьта «Немецки идеологе» тIа К. Марксеи Ф. Энгельсеи хьакхайкадаьд, «къаман ший ерригa чухьара структура цун производство дегIаяра лагIех а цун чухьарчеи арахьарчеи бувзамах а тийша ю аьнна. Iилман коммунизмана лара елларашa цуьна цIаьхха а бакъдаьд, къам юкъарча цхьан территоре тIа баьча наха юкъе чухьара экономически бувзам болча хана хьахулаш а хIаьта цу тайпара бувзам производства хьесап дегIадаьккха тоалар. гороаш ютан юкъера къахьегам дукхагIа бехьар бахьан долаш, наха цхьана леладу гIулакхаш дегIаухача хана капиталиде дегIаярца хьахулаш а хилар.

Хана йоахалла, капитализм дегIаяраца къаьст-къаьстача къамий пачхьалкхенех дукхача къамий. Колониальни пачхьалкхенаш хул. Дукхагla пайдаш дар духьа хIанаша ца лоаттадеча тайпара къаза Iаьи тIалоаттару объекташ а хиина дIаоттай колонеши аннолонеши. Цу дуола тIа хьахиинаб халкъаши лоаттаде къамий-кортамукъалеи къовсам.

К. Маркса тохкаб Ирландера, Балканашкара, Индера, Китаера, кхыча мехкашкара къамий - кортамукъален бераш, оттаьй къамий теорей къаман болами керттера наложенеш.

К. Маркса ший цхьайоача произведенешка гучадаьккхад Ирландера англиски колониальни Iазар. английски болхлошка дIахьекхад ирландски английски халкъашна шоай паргIато бахьан долаш лоаттабеча къовсаме цар кхелашта юкъе кIоаргa бувзам хилар. К. Маркса белгалдаьхад, английски реакце, английски ирландски халкъашта юкъе моастагIал а дехкаш, царна ше тIалоаттадеш дола чIоагIIеш хилар. К. Маркса хьинаре гIулакхаш чакхдалар бахьан долаш 1865 шера гIийтачa английски болхлоша чIоагIа тIа агIо а баха протест дир английски колонизатораша Ирландие леладечa къизача гIулакхашта духьала.

«ПаргIата хила йиш яц кхы халкъаш Iазаре лоаттадеш дола халкъ», — яьхад Маркса английски болхлошка. К. Маркса болхлой классa хьийхад, кхы къамаш лоаттадара политикана, колониальни мехкашкен халкъаштен эксплуатаци ера духьале, массе тайпара а моллагIча тайпара а къамашта бокъонаш лоаттаер е совъяхара духьала лер-агIа къовсам лоаттабелга пролетарийта вадаттарча хьанташа дIадехаф хилар. Болхлой класс капитализм экономически политически доалах цIенъенна мукъаьйоалалургьаш дерригача мехкий пролетарешa шоай низам цхьана оарцагIаьача мара. Цагара хьадоагIаш да цуьн гIорбаьнна доаргe: «Масса а мехкий пролетареш, вIашагIкхета!».

Массеха бIаь шера турецки колониальни Iазана кIал лаьттад Балкански аьтIайрен халкъаш (болгараш, грекаш, сербаш, хорваташ, македонаш, кхыдараш). Кхыча мехкара тIаденачa цу Iазане балае лер йиштар балканеки халкъий истори чухь; из дукххача хана совцаво къамий пачхьалкхений дегIааххар. Оттамански импере социально-экономически строе маIар шоай лоацахаш. Марксеи Энгельси белгалдаьхад, кхыметтел XIX-ча бIаьшерене а Туреци «феодализма эгIара лозагIен къонагIен йола стади...» даьтта хилар.

Балкански халкъашкарча гIулакха Оттамански Турце реакционни лоархIам санна йоаш. «Росси, — белгалдаьхад Марксеи Энгельсеи, — Малхбоаленгарча гIулакха белгала прогрессивни лоархIаме я... Росси дукха цивилизаци еш лоархIаме да Iаьржачеи Каспийски фордашта а Центральни Азега а, башкираштеи татараштеи...» (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 27, оагI. 241). ДIахо а белгалдаьхад Марксеи Энгельсеи, Балкански ах гIайрен тIа бахача наькъа итт даькъах ийс дакъа Росcех хаахча шоай маI мара. Йоала кор гIортолга, шоаш кортамукъа боалхорбар, шоай «масен» хеташ хилар. (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 9, оагI. 32).

Карл Маркса ший статьяшка хьагучадаьхад Китае чуленнача кхыча мехкий капитало дерхIар наха хIадоаллга, бовхилга хилар, белгалдаьхад, китайски халкъе кхыча мехкий гIаьрахошта еш йола духьале ниiсехон маIал долаш хилар. Колониальни эксплуатаци чIоагIъялaрo къамий-кортамукъален болам гIеттабаьб. «Китаера английски къизалаш» яхача статья тIа К. Маркса вайна воалахаш чIоагIIа агIазала долаш белгалдаьхад английски колонизатораша Китае дехаху акха гIулакхаш. Из аьнаьд: «Цхьанна хIамана бехке боаца Кантонера горожанаши маьрг тоа тореговцаши боабаьб, цар цIенош бомбаш чуйийтта Iоаьходаьд. Бакъахьара законаш дIадаьхад, хIаьта из доала хIама Iоалинча бахьанагIа даьд «англичаний махаран доаладаьх кхерам гIабессаб китайний агрессивни гIулакхаш бальян доагаш» яхаш (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 12, оагI. 169).

Цу хана массанахьа дIакхайка а еш, шовинизм юкъеехкаш цар английски буржуази реакционни кепийоазув. 1860 шера «Дейли телеграф» яхача Лондонски газето аьдаьд: «Массанахьа бесса дола а, террор юкъе ца яькхача доцьаш, хIаьнашца даьгош тоьаргда!.. Китайцаш хкотабе а царел сий лоалашагIен царна доалдераш хиина дIаэтта безаш болча англичаний хамбоагIболча баха а беза уж». Китайски халкъах дийца уж метта кIаьлеш хьагучадаьхад К. Маркса «Керда китайски тIом» яхача ший статья тIа. Колонизатораш хьагуча а боахаш К. Маркса аьдаьд: «Керда китайски тIом эш нарна... Опиума контрабанда яр духьа англичанаша хьовбаьча хьалхача китайски тIемал а цхьан пирата гIулакхаш дофадар духьа хьойбаьча шодлагIча тIемал а тIехьагIа кхи де хIама дисадаьа тIехьарча чакхдена дIаккхосчалла китайцашта сагота гIаккхоачадар духьа цхьаькха цхьа тIом хьоабелгеи мара» (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 13, оагI. 548).

Китаера маьрша баха нах боахаш, цIенаш етташ, царна низам деш хьабенаб Китаера английски колонизаторий шиъ. Колонизаторий цу зуламаша агIазалe гоамаш хьовьяй дунен хьалха латтача общественноста юкъе.

Цхьайолча англиски империализма къахетам боацаш бацавай цхьаьна сийлахь-боккха азиатски мохк — Инди а. ДаегIа белал даим духьцела хьаст а шоай фабрикаш дечел йоахa шерра рынок а яьй Англе Индех. Инде чуенначa английски капитало мехкача феодальни низамна айхха цхьоагIа оттаьй индийски халкъа къаман-кортамукъален болам лоIабаб духьа.

Инде англичанаша доал дарах хьахиина хIамаш — даьтта на хилар, йIаьххача хана доал, кьеа, моцал, лазараш тIалаттар. Английски колонизатораша Инде делалача цу гIулакхий хьакъехьа К. Маркса «Индера британски доал яхача» ший баха тIа аьдаьд: «Индийски общества дара ше бухьдьккхий Англе. Из эргаьккхарах дола цхьалхахьа хIама хIаиарча хала ца а гIортош. Кердалар ца а лоаш, къаьнарча дуненах дIадовла дахьа хьакъеста сайрех Инде баханча хIана йола сагетенаш...» (К. Маркс Ф. Энгельс. Соч., т. 9, оагI. 131—132).

Английски империализм гоама хиннай индийски халкъа. Инде тIа-тIа шерагIа баржа бозабеннаб английски колонизатораша дечa низамта духьалара къамий-кортамукъален болам.

«Инде Британе доал дарах хургдараш» яхача баха тIа (1853 ш.) К. Маркса эттара хьалха дерригача теоре юкъарча планагIа хьакхайкадьй тоIадаь доахкача колониальни халкъий хьанаш + кортамукъален болама кхоадем лешал йола алхха кевда положени. К. Маркса белгалдаьккхад, белгалара исторически хьалаш вIаштIехьдаьнна хула, хьалхагIа тIехьалиса хиина халкъаш дегIаахара капиталистически этап юкъе а юташ, социализмага довла йиш хилар.

Цхьабакъда, К. Маркси Ф. Энгельсей байнача тIехьагIа оппортунистически II-ча Интернационала лидераш К. Маркса из вывод ниiса хилар харцде болабеннаб. Масала, II Интернационала Амстердамски конгрессе цу хана цIи хеза хиннача голландски социалиста Ван-Кола хьакхайкадьй: «Капитализм экономически эволюце хилаза аргйоаца стади я. Юкъ-юкъера хиина, цхьаьола мехкаш шоай экономически эволюце дакъе капиталистически замах тIехъделла тарлу яьхача К. Маркса гипотеза чакхъяланзар» (Ван-Коль, «Колониальни политикеи социал-демократии». Спб. 1906, оагI. 13).

Цу тайпара, II Интернационала лидерех цхьаьне бахьдаьд экономически тIехьалисача колониальни мехкаша Малхбузен-Европейски мехкашна хьабенир сацна бола капиталистически дегIааххара нийкъ хьаба безаш хилар. Цу масала шаьна хьахьех, цар марксизм догматически лоацам кхетадаьй.

В. И. Ленина дунен халкъашта юкъерча оппортунизмаца лаьттача къовсаме кердача хьалашка марксизм вIалхарлъьнна ца Iеш, дIахо дегIа а йоалаьй, кердача замана — империализма замана хьежжа.

Империализма замалахьа къаман лош кхы а дукхагIа кхелдар. Пролетареш интернациональни уйлашца кхетабалар революционни къовсама лоархIамегIара лош а хиина дIаэттар. Цу хьалашка дегIабоалабир В. И. Ленина къамаи къаман-кортамукъален къовсамийн бола К. Маркса хьехам.

Тайп-тайпарча хьанашта йоагIаш йолча В. И. Ленина произведенешка аьхьевкхад къамий маIан боккъонна материалистически кхеталелга. хIаьта из Iалашвате бокхача лоархIаме лар къаман дешах лаьца парте программен тактикен кийчъяра.

Къаман дешах йолча марксистско-ленински программо Росси пролетариатага тоаро хилийтар тоIалаь доалха халкъаш паргза а цул тIехьагIа буржуази а хIаиккхар духьа къовсам лоаттабара а пролетарната диктатура оттаяра а шийгахьа даха. Октябрьски социалистически революци кийчъечен чакхйоахкхачен. СССР-е социализм хьалъеча Коммунистически парте толаме белх бара долча лоархIамегIарча хьалех цаI хилар къаман лешах йола марксистско-ленински теории программеи.

Дунен тIа хулаш йолча социалистически къамий - кортамукъален революцешка хьахьоех империализм йохаш, колониальни система дIайоалаш, керд-керда халкъаш социализма наькъа тIа уйттаю, дерригача дунен тIа социализми коммунизми котъяргйолаш хилар.

Л. АЛЛАХВЕРДЯН.

ДУНЕН ХАЛКЪАШТА ЮКЪЕРА ГІУЛАКХАШ

Ухх Іаьстен денойка, къахьега адамаш 1-ча Мая кийлахьа шеай нийсий денахерча хьажарга кийчлуш долча хана, шин система, шин дунен віаштахьаленаш къахьста белгалйоалаш я. Советски Союзен хьача социалистически мехкийн центральни статистически управлене кепеттача цифровой даннеша чІоагІа теркам тІаоз вай доттагІий а, ишта вай пахазарий а, хІана аьлча цар а воккхар а дика хетаду, социализма дунен экономически детІаахаре теншаш сиха хилар дунен халкъашта юкъера лоарІам мел бокха болаш да. ЛоархІаметІарча тІема фронташкара сводкаш санна тІаоц ук цифраш. Дукха ха йоацаш, ухх шера хьалхарча квартале Советски Союзе хьаль промышленни продукци соахкарча цу ханаца шийсийча 9,3 процент дукхагІа хиннай аьнка хинна хоам эгтара доархІаметІара керда хІана шина тІайнйцар. «Эрсий индустрера буж»,— ишта дьшхар доккхача американски буржуазни газето Советски Союза экономически толамаш.

Кхы тайпа сурт гойт укх денойка капиталистически дунен тІара кхьча даннеша. Экономика тІа-тІа [illegible] детІа ца йоагІаш сецан хилар, валютно-финансови кризис, кхьдола деха гІулакхаш — доккхагІдолча капиталистически мехкашка тоаш йола белгалоаш. Американски экономика «унахцІона доацача гІулакхашта» хетаьча статьи тІа» «Нью-Йорк таймсо» белгалдоаккх, «тІема гІулакхашка дІаухар правительства хийттачул а дукхагІа ахсамдуалаш» хилар. Цо, — газето яхачох, — чурча фронтера информаци дІахо чІоагІъарта кхоачаве а тарлу, доллар чІоагІа хиларах доазол деха цІаьхха шембаза а тарлу. Цул наІан Іалаьмате дукха йийцан къоастае геттара кІезига ресурсаш йолаш йола къелаца ишттабеча къовсама селлара. Цфе проблема дІахо а теркал ца ен [illegible] хила мег».

ДІадахача шера капиталистически дунен тІа дукхагІа хьалха промышленни продукция ихатхьа 2,5 процентага дІакхьачар, хІаьта США цхьан процентал а кІезигагІа хилар, ФРГ-ен тІом сецачул тІехьагІарча хана эгтара халагІа хола цу хилар дунах. Промышленни продукце боаран лакх ца боларан совгІа, кхы тІа а 2,5 процент лохбелар.

Мадарра аьлча английски фунта тІеххьа девальвацх йолеелар тІом хьалехь хиначе боарамца нийсбеча кхоаза мах эшабеннача американски доллара а. США доше запасаш укх тІеххьарча 30 шера лаьртІеча эггара лохагІча боарамга кхаьчай. Укх денношка президентацарча экономически совета председатела А. Оукена хьакхайкадир, Вьетнамера тІом бахьан долаш чІоагІбеннаб американски экономикана «инфляца еш бола низ» аьнна. 1-ча мае кІадолалуш долча кердача финансови шера США федеральни бюджета дефицит, цо яьхачох, хьалхагІа хийттача тайнара 25 миллиард доллар а ца хулаш, 27,6 миллиард доллар хургьд. Оухана, хьехам лу цу гІулакха бахача вахагара йозха подоходни налог чар ца лу сихагІа хьакхьяра.

Эггара чІоагІагІа йола чухьара кризис гушаш я США. 25 апреле Чикаго ше къамаьл деш, президента Джонсона мукІарал дир таханарча Америкера политически хьал «кхерамах, шеконех, дегабуамех» дикха хилара. Дукха ха йоацаш негритянски лидер Мартин Лютер Кинг вийнача балхагІа верах мехкарча 125 городе негрош гІоеттале хьахагІа а тІехьа «Ю. С. Ньюс энд уорлд рипорт» яхача журнало мехкара хьал дашхар «граждански тІом хиначул тІехьагІа деаз лаьрхІача эггара чІоагІагІа йола кризис из халарах тарра.

Укх денойка Вашингтона пехоз йолеш США бедняхина расизм социальни нийсо ца хиларе дІадаккхар дукха доаттабеча къовсама лозунгаш хьалха а лаьца. Из поход віашагІъеллареx цаІ вр Мартин Лютер Кинг. Кердача походо хьахойт рассови Іазапа дукьавара США негранахь болча наьха къовсам чІоагІлургболаш хилар.

Майна гаргахкахьчача укх денношка Іалаьмате шера даьржал капиталистически мехкашкарча къахьегамхой классови къовсамаш. США цІаста руда доахача промышленноста боха юкъагІбалкхача дукхха азараш болча болхлоша йолалуча забастовкана тІеххьа, автомобилашъерийн машиналаьхьхойн стачкашта тІеххьа дукха ха йоацаш боха сацийтаб мехка 40 штатерча буьзама 200 эзар болхлоче. ДІадахача кІирагІа США конгресса зданени гонахьа лаьттар къахьегамхой социальни гІулакхашта хьахенаш дола ахча кІезигдара дукхьала протест еш 40 сар лахавар.

ФРГ-е къахьегамхой вахара болрама монополеш тІагІертара дукхьала ача забастовкашти кийсса протеста йоккхий демонстрацеш хул мехка ческаццим чІоагІъалара дукхьала милитаризмаца реваншизмаца дукхьала.

Хьабе болх боашаш 500 эзар сар волча Франце Массане вохкарча къахегаш конфедерац къахьегамхой тІахьейшар массаена а бе болх хулийталган социальни Іалашон системан тоаелган дІадехараш хьалдоашна 1-ча мае манифестаци чакхьаккхара.

ЧІоагІа баушаш латт Англе дохлагу къассаш экономически [illegible] халонашца дуваделла [illegible] гІулакхаш къахьегамхоша начхолоха гІерташ хилара дукхьалара боккха къовсам.

ЧІоагІа шиххьалерча хьаьлашка лела хІана Италерча дорнакашта хьалхалора пампаин. 700 эзар итальянски болхлочо гІуллакхерча сага. Батрахо лакха дешаш бола забастовочни болам айбеннача хьана шийсьенахй из. Малхбузен Европе йоккхагІйолча ФИАТ яхача автомобильни завода болхлоша забастовка йиз 44 сахьата боха бу кІира бахьан долаш конвейера сати лоахьар дукьен къовсам а лоаттабеш.

Ухх тІеххьарча кІирашка заба-стовкаш кхьча манифестаншен чулахьий мехкара сариташ а хІана цу аьнна йола промышлени центраш. ДукхагІча дахьге къахьегамхоша доттагІу къовсамаш дукха мох бахкара дІабахара дукхьаларча протестацца дукхьадена ю. хІана аьлча хьабе болх ца хилар — ирагІа йолча пройдешехь ца!?. ВІалха а кІезиг-дукха мара а хьабе болх боашаш 1.125.000 сар ю Итале. Юртахошка хьагучабалаза баьки боалаш. Алаш даиха моттиг дехаш соалха мехкара дІаелах 228 эзар сар.

Японе къахьегамхой хІара бІаьстан юкъе еча традиционни наступленеа юкъе укх шера доха доц 8 миллион совгІа сага. Уж — машинаьхьахой, металлисташ, къахатерхаш, электромашинахьча промышленноста болхлой, связисташ, болхлой класса кхьйоаа отрядаш. Забастовка ерзинга юкъе дукха ба забастовкаш сага официально дийхха болланехьа а, правительстваш дукьаре еш бола шечахьалехен предприятиехарен учреждененехарен болхлойн гІулакхера ших. Бернгача мехка гІалла хІаккестай алапеш лакхдара, производства капиталистически «рационализац» дІахиххара хьакъехьа, къахьегамен вахарен хьалаш тоалара хьакъехьа хІадехараш хьалдоалаш еш йола забастовкаш.

США тІема нахана хІалаьша доттаеча Окинава ахача японски гІайрен тІарча къахьегамхоша а ишта дІалех США шоай стратегически бомбардировщикаш Окинава тІера сов чехка кІайоаьллхен гІайре Японена юха дьалулген.

Капиталистически эксплуатаци Іазапеш системана дукхьала пролетариате лоаттадеш бола къовсамаш масса а моттиге дикагІа віаштІехьдаьшен денал чІоагІленнен хиларца белгалдоалаш да.

Деррига дунен тІа демонстрацеш, митингаш, кхьйола массови манифестацеш хул американски империализма агрессена дукхьала. Шоай парсІатон къамаш леІаш бахьан доааш, турпале къовсам лоаттабу къонахчал дола вьетнамски халкъ хьаладоацаш. Дукха да йоалхаш Москве хиннача Дерригдунен профсоюзий Федераце Генеральни Совета чрезвычайни сессе дийцар дерригдунен къахьегамхойн профсоюзийн вьетнамски халкъацара солидарность чІоагІъярен шовьарен хьакъехьара хеш. деаламболаш бахке йиз американски империалисташа гІерз лотташ лоаттам агресси.

И. ЛАПИЦКИЙ.
(ТАСС).

ДУХЬАЛЪОТТА КИЙЧЛУШ Я РЕАКЦИ

ВАШИНГТОН, 27 апрель. ТАСС корреспондента А. Мелникова хоам бу:

«Вашингтоне поход е лаьрхІача бедняхашта» дукхьала кампани ярлай США конгресса. Хьабе болх ца хилара дукхьала сихха дакха дарддоалар конгрессагара дІадехар дукха мае столице йоагІаргболча эзараш американций массови демонстрацеш хургхиларах кхерабеннача законодателашна дІадех ишаш дукхьалъотта дергдола гІулакхаш віаштІехьдоадикга.

Сенатора Джон Стенниса Іаьлашкара хьахийхар бедняхаш Вашингтоне ца бахкийтар дукха «сихха цикза доргдоацар» деага. Сенатора Рассел Донга ший коллегаш тІахьийдар манифестацешка хакъа доацраме дІадехаранта ка ца лаара. Цо кхерам тІатессар походе дакъа лоцараша тІехьа мел вахкар бекке белга е сенатора дІаноалккхилта хьадехарга ше яхаш.

Сенатора Брюстера дІалийхар. Іаьлалашна столице регулярни эскара бІунаш чуоалаеелген уж тІема кийч а дах дІаоттаделген. Сенатора Роберт Берда дІалийхар, негрий геттошка гІайттараш «чІоагІача кулгахь» тоІабелга.

Вакалий палата члена Рой Тэйлора хоам бир, чурча гІулакхий министра Юзелла цІерагІа ше хьнйтача телеграмма тІа аз хьалийхал походе доньа лоадараш чубаларгбола палаточни городокаш хоика столице оттайтара мукъа ца дулга, аьнна. Укх ахьхи ерига демонстрацеш ехкара тІехьа къамаьлаш хиз конгрессменаша Уайтнерем Брайхилах.

Негритянски болам тоІабе кийчлуш я Пентагон а, Оборона министра Клиффорда лаьрхІад Пентагоне негритянски бунташ тоІаара дахкийтача бІунашта кулгалдергдоа команди центр йилла.

КХЕРАМЗЛЕН СОВЕТЕ

НЬЮ-ЙОРК, 27 апрель. (ТАСС). ООН-ерча Иордане массалерча [illegible] селхан ООН Генеральни секретарага письмо дахьийтал Иерусалим бекъе йоацаш израильски бІунаша хІана а дІалаьца лоаттаеш хиларех долча дешага хьажаве сов чехка Кхерамзлен Совет гулъелга дехаш.

Письмо тІа, мадарра аьлча, белгалдоаккх, укх шера 2 мае Иерусалиме е лаьохІа израильски тІема парад «Иерусалима къамани исторически маІан хушара тІаерзаь цІенхаштта провокацийн хилар а Кхерамзлен Советен ООН Генеральни Ассамблеяни решенешта дукхьала хилар а».

ДОТТАГІАЛЛА ДОГОВОР

ПРАГА, 27 апрель. (ТАСС). Селхан Праге кулгаш лоадьа Чехословакеиен Болгареиен юкъерча доттагІала, цхьана гІулакхаш лелаярна віаши новкъостал дара хьакъехьарча договора.

Договора кулгаш лоадьа ЧССР президент Л. Свобода, КПЧ ЦК Хьалхара секретарь А. Дубчек, ЧССР правительства председатель О. Черник, БКП ЦК Хьалхара секретарь, НРБ Министрий Совета Председатель Тодор Живков а волаш.

БІАЬСТИ. С. Шорипова фотосурт.

КЪАХЬЕГАМ ІИЛМАН ЛАРДА ТІА ВІАШТІЕХЬБОАККХ

Цхьоаллагіча Майна дика къахьегама совгІат кийчлеш лакъайелгІа Грозненски консервни завода коллектив. ХІаннале бидь боцца шахал совгІа арахийца консерви 720 эзар совгІа консерви банка я. 1,1 процент лакхьаьй къахьегама басарде. тІаьнке шачхьаьнкхеп лоехар тІеза дІа а хоалихаш, продукцена реализаци яра илая а толамца кхоа[illegible].

1968 шерана сомийе бальпаллаюйн хьукхьам чуба кийче яра срагина цехашка чуйнна оборудовани тоеш, кердайоаккхаш, къаьвола а балхаш деш ба завода болхлой.

Царца цхьена заводе тоабаьб НОТ а бовх а.

НОТ-а планашка хьежжа оборудовани цаІ цхьаенна тІехьа дІаоттаяра тоаз хулийтарга машинашен вашашен йола цІена цхьаеІаф расфасовочни агрегата дІалутга лентточни конвейрах, болхлой шоай моттигашкара дІа-ила а ца боахаш віаштІехьдаккха. Из порядок оттаергьа томатни сокаш йоахача отделенешка а. Хьалха укхала ипар лентони пастеризатор, хІана НОТ-а планаш из оттийай. Цо кхоачашде йола лоехар ха балонашца сок чуйоттача процессагара яьшкашка уж дІаоттаяро процессага кхаччалца бола болх механически хьисаде кхоачашбайтар. Хьалха цу отделене кийча продукци 4 балон яьшкашка Іочу а оттайнйа кулгашца склада дІаккухьар. ХІаьта НОТ-о мйкхара 50 балона лакорхІа кийчъянь тара склада лашка автокарна дІакхухьаргьа.

НОТ-а уж ши план балха юкъеболаяро болхлой къахьегам аттача а боаккхаш 20—30 процентага дІакхоачаш къахьегама басардере лакхъертьа. Цул совгІа укхаза чакхъяха лаьрхІача массехх эстетически мероприятие віаштІехьдоалийтаргІа оборудоване тоенгдоача басараша кийчье. Йеш а эша лаьрхІа а а спецодежда, тайп-тайпара болхлой лораберргбоза приспособленеш.

Дукха за иу даькье заводе чакхдаха хеза баахеш. ГІалоугаш ха укх шера къаьсота завода администрацен специалистаца къахьегам Іилман ларда тІа віаштІехьбаккхара тоекам тІабахийта къахьегаш хилар.

С. ЧУХАРЕНКО,
обеспечатрафа производственни отдела заведующи.

Керда Белград — бІаь эзар сар ваха югославски столица йоккхагІйола район. Тхьаь шера хьалъоттей из Сава яхача хин лерда берда йистапа. Цун шерачь улицаш шинна а оагІораха гІолла бетонох, кирпичах, кхерах хьалдаьд чуІе цІенош, универмагаш, школаш, административни [illegible].

ГІалашто эхаштеж юкъе йоаллача цу социалистически городе бахача нахах дукхагІа дола лакъа 25 шерага кхаччалца ха йола кагирхой ба.

Сурта тІа: Кердача Белградера торгови центра «Фонтана» яха ресторана.

ТАНЮГ—ТАСС сурт.

КЕРДА ЛОТЕРЕЯ

1-гІа апрель болабеннача дешахкаш да СССР ДОСААФ кхоагІча автомотолотерея билеташ. Хьалха санна, уж лотерея массане а бокха безам тІабоаш хургьа. Советски наха дика хетаду, уж цкъа йолча лотерейца вай Даьхен оборонни дика чІоагІбелга.

ДОСААФ республиканск и комитета президиуме дукха ха йоацаш итогаш йир Нохч-ГІалгІайчене 2-гІа автомотолотерея дІахьош баьча балха. Белгалдаьккхад дукхагІйолча районашка (Ленински, Заводской, Шаьла, Гудермесски, Грозненски, Сунженски, Ачхой-Мартана, иштта кхьйолча районашка из болх тоьлашка чакхбаьккха хилар. Общественникаша дика дІадовийтар лотерей декхараш, цуй успешех.

«Волга» яха автомобилаш ахьхой Шаьла района № 1 йолча юкъерча школа хьехархоче Б. Цицаева, шекар доаккхача завода шофера С. Габазова, производственно-товарни контора болхлоче Х. Закриева, Урус-Мартана районерча механика И. Садаева, иштто кхьчар.

«Москвич-408» яха автомобиль кхьккхачарна юкъе ба Шаьла районера И. Сакуев, «Автуринский» совхозера А. Мальев, грозненец Б. Царев, иштта кхьбараш.

Нохч - ГІалгІайчен къахьегамхошта къаьстта дукха кхаж бенаб «Запорожец» яхача машинашта—30.

ХІана доххаш ва кхоалагІча автомотолотерея билеташ.

Лотерее лоазаеш 1500 эзар сума выигрышаш я. Царна юкъе я — 3360 «Волга», 19680 мотороллераш, мопедаш, мотовелосипедаш, 12800 радиоприемникаш, 7840 лодочни моторш. Юкъера лаьрхІача цар мах 40 миллион сом ба.

Вай республике реализаци ергьа лотерея цхьан разряда. Тешаме ду мегарга ДОСААФ активисташа, вай общественникаша массанахьа шерра билеташ дІадоржадергхилар.

С. МОСТОЕВ,
ДОСААФ республиканскни комитета председатель.

ФУТБОЛ «ТЕРЕКА» КОТАЛО

27-ча апреле Грознерча Орджоникидзе цІерагІча стадионе хилар СССР-а хьалхара моттиг лакхара «А» класса шаллагІча группе чуйоагІача Тбилисски «Локомотиви» Грозненски «Терекан» командашта юкъера дрегІахара матч. Дукхачча хала дехо шоайла чІоагІа хьь долаш цу шина команда котало яьлар дукха. Иштта соахка Грозне лайзача а Тбилисе лайзача а котьалар «Терек».

Укх шера а дика хІайолаьй вай футболисташа керда сезон. Тбилисски «Локомотивага» ловзаш а дика хьоккхамаш гойтар вай футболисташ. Мадарра аьлча хьалхарча тайме шаккхе а команда цхьатерра ловзар. Цхьаннега а ерзе я цар йиш йолаш дацар. Цхьабакъда «Терека» массайтаза хьальший воротащка бурган чутоха тора хиннар. ХІаьта а цо вайчар віашагІетьдацкхар. Иштта счет хьа ца еллаш чакхъелар хьалхара тайм.

ШоллагІа тайм йолалушше а совзе грозненцашка йолга гуш да. Технически лоаз вейбараш. Дукхаза вайчар бурган чутохачара шоай воротана кІалхарайолах хьальший команда вратара. Цхьабакъда 78-ча минуте хьалхара гол чутох «Терека» нохала А. Михеева. ХІа аьнна из чу матехкинге а яха а хьалший; воротешта юха гулбеннача вайчара цхьаькха а бурган чутоха аьгув баьннабар. Цхьабакъда из кхоачашде віаштІехьдалкхар дар.

Цул тІехьагІа цхьа минут мара юкъе ца йолаш Б. Толстова шийга хьалийта бурган шийсса «Локомотиве» воротащка чутех В. Якушкина. «Терек» ког а йолІаве счет 2:0 хул. Из счет кхы хуьца ца луш чакхделар віашагІкхетар.

Дика лайзар цу матче вай футболисташ, къаьстта А. Михеев, В. Смоеев, Е. Толстов, В. Калашников, В. Якушкин.

Р. АУШЕВ.

1968 ШЕРА 1 МАЕ ГОР. ГРОЗНЕ КЪАХЬЕГАМХОЙ ДЕМОНСТРАЦИ ЯРА П Л А Н

Гор. Грозне къахьегамхой ЦхьоаллагІча мая хетаь города юкъера демонстраци ю 1968 шера 1 Мае. Демонстраци йолаю ІуІррийна 10 сахьат даьлча. Болхлойн гІулакхера нах, шо-шоай предприятешка, учреждениешка, организацешка хьагулайе, районни колоннаш віашагІйохха белгалъьча моттиге хьабоегІа.

КОЛОННАШ ДІАЯХАРА ПОРЯДОК

1. **Байракхаш хьучар колонна.** ВІашагІкхайте дІаотт ІуІрийна 9 сахьат даьлча Револющ проспекте обнече сквера улице.

2. **Физкультурникий колонна.** 9.00 сахьат даьлча Гвардейски улицагІа юхьят Револющ проспекта тІа а йолаш, байракхаш хьучаю колоннана тІеххьа дІаотт.

3. **Профтехдешара управлене колонна.** 9.00 сахьат даьлча Победа проспекта вирда оагІорахьа дІа а йотте, Комсомольски улицагІа Револющ проспекта тІа хьатІа а яье Физкультурникашта тІеххьа дІайолалу.

4. **Школьникий колонна.** 9.00 сахьат даьлча Орджоникидзе проспектагІа дІаотт, колонна юхьят — Победа проспекта тІа. ДІайолалу профтехдешара управлене колоннана тІеххьа.

5. **Старопромысловски района колонна.** 9.00 сахьат даьлча Победа проспектах вьоде оагІорахьа дІа а отте, профтехдешара управлене колоннана тІеххье Орджоникидзе Проспекта тІа ІотІакхоаь. Цигара Школьникий колоннан тІеххье дІайолалу.

6. **Октябрьски района колонна.** 9.00 сахьат даьлча Комсомольски улицагІа юхьят Победа проспекта тІа а йолаш хьаотт. ДІайолалу Старопромысловски района колоннана тІеххьа.

7. **Заводской района колонна.** 9 сахьати 30 минути яьлча Победа проспекта вьита оагІорадье хьаотт. Школьникий колонна тІеххьашкачул тІехьагІа комсомольски улица тІа кхаччалца ІотІайоде. Цигара Октябрьски района колоннана тІеххьа дІайода.

8. **Ленински района колонна.** 10.00 сахьат даьлча Ленина цІерагІа улица тІа дІаотт. Юхьиг — Ленина улице хІарча тІаьга Заводской районе колоннана тІеххьа дІайода.

Общественни порядок лораелга а цІеркаш йола колоннаш нийсъелга а тІахха Нохч-ГІалгІай АССР общественни порядок лораккха министра заместитель — милици полковника вон. Н. Я. Жуленко.

ІуІррийна 8 сахьат даьлча дена демонстраци чекхьяллалца белгалаьь чулаьцета моттиге транспорта деррига тайпай движени (дІа-хьа лелар) соцалу, къаьстта еина пропускаш йолча транспортагара дІайихьадар.

ГІаш нах дІа-хьа улице соцаду 8 сахьати 30 минути яьлча.

Трибуна тІа дІатІабутаргба лаархІа еинача пропускаш сага ший документ дІахьийкхача 9 сахьати 45 минути йоаллаш.

Городской цІей дездара комисси.

Редактора заместитель А. А. МЯКИЕВ.

ЛадугІа, хьажа

РАДИО
30 апрель, шинара
ХЬАЛХАРА ПРОГРАММА

6.30 — Нохч-ГІалгІайчен даьтта докладерш (эрсий меттала). 6.50 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненски рабочий» «Комсомольское племя» газетий обзор. 8.15 — «Сердало» газета оагІонаш тІера. 9.25 — ДоттагІалел эшараш. 9.00 — «Къона гІеза» (гІалгІай меттала). 15.00 — Къахьегамхой дунен халкъашта юкъерча цІейна — 1 Майна хетаь передачеш (гІалгІай, эрсий, нохчий меттала). 16.30 — «Вай индустриальни край». 16.45 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Вай доттагІий поэзи. 17.00 — ЦІейна хьалхара концерт. 18.00 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.15 — Керда хоамаш эрсий меттала.

ШОЛЛАГІА ПРОГРАММА

19.00 — «Шоатта, кІоранди, оракхача» спектакле радиокомпозици. 19.40 — «Халоп, бегаш, юмор» яха эстрадни концерт. 20.20 — Сийрдача новкъа яхача спектакле нохчал (нохчий меттала). 21.30 — «Илле оал Виктор Буйчача» яха концерт-очерк.

ТЕЛЕВИДЕНИ
30 апрель, шинара

18.00 — Телевизионни кердадараш (гІалгІай, нохчий, эрсий меттала). 18.20 — «ВІашш берта хьайре ... ». (ЦТ). 19.00 — «Саша, Сашенька» яха художественни фильм. 20.15 — Телевизионни Сийлен доска. 20.25 — Передачий программа. 20.30 — «Дальни сахьата. СССР—1968 шера 30 апреле. (ЦТ). 20.30 — «Театральни віашагІкхетараш». (ЦТ). 22.45 — Телевизионни кердадараш. 23.00 — Оркестрашерча мехка 1-гІа эстрадни концерт (ЦТ).

РАДИО
1 май кхаьра
ХЬАЛХАРА ПРОГРАММА

7.10 — «Грозненски рабочий» газета обзор. 7.20 — Хоамаш. 8.10 — «Ленинай наькъ» газета обзор. 8.20 — «Сердало» газета обзор. 9.10 — ЦхьоаллагІча майна концерт. 9.45 — «Москва, ЦІе майда». Дунен халкъий къахьегамхой барт-цхьоагІон Денна — 1 Майна хетаь передача. 15.10 — Дунен халкъий къахьегамхой барт-цхьоагІон Дена — 1 Майна хетачча Грозне къахьегамхой демонстрацех йола отчет (гІалгІай, эрсий, нохчий меттала).

ШОЛЛАГІА ПРОГРАММА

9.00 — «Дунен къахьегамхой хошалла Де» яха литературно - музыкальни композици. 9.25 — «Звонковые дулла» яха радиоспектакль. 10.45 — «Иллаш доагІа вайнаха» яха саьлІара концерт. 11.15 — «Сатьердаца хьина «Іамаша» музыкальни, эстрадни передача. 18.00 — «Стряпуха маьре йолаш» яхача спектакла радиокомпозици. 19.40 — «СалоІача сахьате» яха концерт. 20.30 — Нохч-ГІалгІай эшарий концерт. 20.50 — Халхара эшараш.

ТЕЛЕВИДЕНИ
1 май кхаьра

8.00 — Передачий программа. 9.45 — Интервидени. Москва. ЦІе майда. ТІема парадай къахьегамхой цІей-дездеш йола демонстраци (ЦТ). 18.10 — Передачий программа. 18.15 — «ЦхьоаллагІча майгІа ер бІаьстан». «Сагалбессарча цІеринга» цІейна хетаь выпуск. (ЦТ). 20.00 — «ЦІей дездеш йола Грозный» яха телевизионни кердадарий лаьрхІа йола выпуск. 21.35 — Передачий программа. 21.40 — «Ловзадаха віашагІкхетар» яха художественни фильм.

РЕДАКЦИ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора—3-44-00; редактора зам.—3-38-11; бехктоккха секретара—3-34-39; партийни ахарен, культурай, промышленности отделий—3-42-30; шерта болхадеш письмий отделий—3-42-28.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора—3-44-00; зам. редактора—3-38-11; ответственного секретаря — 3-34-39; отделов партийной жизни, культуры, промышленности — 3-42-30; отделов сельского хозяйства и писем — 3-42-28.
«Грозненский рабочий» издательства типографи. Револющ проспект. 7/84.
Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции. 7/84.
СФ05075. Заказ № 2119.